

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

факультет іноземних мов

кафедра англійської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ У ПОВІСТІ РОАЛЬДА ДАЛА “ЧАРЛІ ТА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА”: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ РОЗРІЗ**

Студентки 2 курсу групи 2МФА
Освітньої програми Філологія. Германські мови і літератури (переклад включно) (англійська, німецька))
Спеціальності 035.041 Філологія. Германські мови і літератури (переклад включно)
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Ступеня вищої освіти магістра

Прокопенко Ангеліни Миколаївни

Науковий керівник: Малащук-Вишневіська Н. В.,
кандидат філологічних наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1 Основні підходи до вивчення дитячої літератури.....	6
1.1.1 Визначення поняття дитячої літератури.....	6
1.1.2. Характерні ознаки дитячої літератури.....	8
1.2 Дослідження сімейних цінностей у художній літературі.....	13
1.2.1 Поняття “сім’я” та “сімейні цінності”.....	13
1.2.2 Вивчення сімейних цінностей у літературних творах.....	16
1.3 Особливості дитячої прози Роальда Дала	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПОВІСТІ РОАЛЬДА ДАЛА “ЧАРЛІ ТА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА”.....	28
2.1 Методика дослідження лінгвостилістичних засобів у повісті “Чарлі та шоколадна фабрика”.....	28
2.2 Система лінгвостилістичних засобів втілення сімейних цінностей.....	34
2.2.1 Синтаксичні засоби.....	34
2.2.2 Стилiстичні засоби.....	42
2.2.3 Графічні засоби.....	50
2.3 Моделювання лексико-семантичного поля “сімейні цінності”.....	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	68
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	69
РЕЗЮМЕ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Дитяча література як частина загальної літератури створюється майстрами слова спеціально для дітей. Вона є одним із соціокультурних явищ, які супроводжують розвиток дитини у суспільстві. Це художні, науково-художні та науково-популярні твори, написані для дітей – від дошкільного до старшого шкільного віку.

Дитяча поезія зазвичай досліджується у ракурсі вивчення її окремих аспектів. Найбільшого загалу набувають роботи літературознавчої спрямованості, що акцентують увагу на художній цінності дитячої поезії (И. Арзамасцева, С. Николаева, Е. Огар, D. Graves, Z. Shavit та інші). Дидактична значущість англійської дитячої поезії привертає увагу таких науковців, як Т. Campbell, M. Manning, M. Parr, Terrence V. Stange, Susan L. Wyant та інші).

Аспект філологічної науки, що зосереджений на проблемах вивчення дитячої літератури, все інтенсивніше і ретельніше досліджує не тільки психолого-педагогічну, але і художню складову словесності, адресованої дітям. Мовностилістичні засоби мови сприяють здійсненню авторського задуму і грають важливу роль в художньому творі. Мову дитячої літератури досліджувала Н. Дзюбишина-Мельник, лінгвістичну природу дитячих текстів О. Негневицька, стилістичні особливості Н. Демурова, а теоретичні аспекти літератури для дітей М. Славова, К. Рейнольдс, П. Хант.

Актуальність магістерської роботи визначається потребою у вивченні лінгвостилістичних особливостей сучасної англійської літературної казки. Дитяча література становить інтерес для лінгвостилістичних досліджень, що зумовлено особливою структурно-композиційною та семантико-прагматичною організацією даного типу художнього тексту, яка реалізує його особливий статус, здійснюючи естетичний вплив на свідомість читача.

Метою роботи є опис лінгвостилістичних засобів вираження сімейних цінностей у повісті Роальда Дала.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких основних завдань:

1. Визначити основні підходи до дослідження дитячої літератури;
2. Окреслити значення поняття “сімейні цінності”;
3. Встановити особливості ідіостилю Р. Дала;
4. Описати систему лінгвостилістичних засобів на позначення сімейних цінностей;
5. Змоделювати лексико-семантичне поле “сімейні цінності” та виписати його складові.

Об’єктом дослідження є сімейні цінності у повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”.

Предметом роботи є лінгвостилістичні засоби вираження сімейних цінностей у тексті повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”.

Матеріалом дослідження слугувала повість Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика” обсягом 99 сторінок.

Методи дослідження мають комплексний характер, що обумовлено специфікою матеріалу та метою його вивчення. Для опрацювання наукової та науково-методичної літератури у теоретичній частині були використані методи синтезу, аналізу й узагальнення матеріалу. Методологія практичного блоку дослідження включає такі види аналізу: лінгвостилістичний і компонентний, що були застосовані для визначення смислового наповнення лінгвостилістичних засобів творення образу сім’ї та сімейних цінностей.

Наукова новизна представленої роботи полягає у тому, що вперше сімейних цінності досліджуються у повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”.

Теоретичне значення полягає в тому, що її висновки є внеском у розвиток лінгвостилістики.

Практичною цінністю роботи є можливість використання результатів дослідження у лекційних курсах і семінарських заняттях зі стилістики англійської мови та інтерпретації тексту.

Апробацію основних положень та результатів дослідження здійснено на п'ятьох наукових конференціях: “Мова, освіта, культура: Інтеграційні тенденції в сучасному світі” (Вінниця, 2018, 2019), “Англійська мова у міждисциплінарному контексті безперервної освіти” (Кам’янець-Подільський, 2019), “Вересневі наукові читання” (Вінниця, 2019), “Актуальні проблеми філології та методики вкладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі” (Вінниця, 2019).

Структура роботи. Дана робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме та списку використаної літератури (75 найменувань). Загальний обсяг роботи – 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У першому розділі роботи подано огляд досліджень українських і зарубіжних науковців з проблематики роботи, визначено ключові поняття та окреслено пріоритети дослідження.

1.1 Основні підходи до вивчення дитячої літератури

Повість “Чарлі та шоколадна фабрика” Роальда Дала є відомим зразком дитячої літератури, вивчення розвитку та характерних особливостей якої допоможе окреслити пріоритети дослідження.

1.1.1 Визначення поняття дитячої літератури. Літературні твори, створені спеціально для юних читачів, входять у коло їх читання починаючи з усної народної творчості та до літератури для дорослих, становлять в сукупності дитячу літературу [64, с. 99].

Наука про дитячу літературу є порівняно молодого. Існують різні визначення поняття “дитяча література”. Найбільш поширеним є наступне запропоноване З.А. Гриценко: “дитяча література – це комплекс творів, створених спеціально для дітей з урахуванням психофізіологічних особливостей їх розвитку” [64, с. 100].

Відповідно до “Он-лайн енциклопедії Британніка”, “дитяча література охоплює низку писемних творів: книжки визнаних класиків світової літератури, ілюстровані книги, короткі оповідання, казки, колискові, народні пісні та інші фольклорні жанри, які покликані розважати або повчати молодь” [74]. Варто зазначити, що дитяча художня література почала з’являтися лише тоді, коли дитинство було визнано важливим етапом людського розвитку, якому притаманні визначені характерні риси та особливе сприйняття світу [19, с. 54].

Період від народження до двадцяти років, ймовірно, є найінтенсивнішим у процесі дозрівання, оскільки тіло та розум розвиваються швидше, ніж у будь-який інший час. Таким чином, діти, включаючи молодь, перебувають у постійному стані становлення – вони переповнені енергією, готові сприймати щось нове. Можливо, тому фокус повинен бути зосереджений на гнучкості самих дитячих книг, на різноманітті численних тем і жанрів [59, с. 78].

Дитячі книги є однією з найважливіших форм письма в літературі, але не завжди об'єктивно оціненою. Саме від авторів дитячих книг, як і від батьків, дитина отримує уявлення про те, яким світ може або повинен бути. Ці книги є першою справжньою візуальною та літературною культурою, яку отримує недосвідчена людина, і це, мабуть, є причиною, чому ми схильні пам'ятати дитячі книги протягом усього життя. Вони пояснюють дитині, що життя є набагато складнішим, ніж вона могла собі уявити. Книги, які є гідними зразками дитячої літератури, зображують обставини, у яких дитина не є безсилою. Вона зіштовхується зі своїми найбільшими страхами – втрати, голоду або смертельної небезпеки, і зрештою, усвідомлює здатність подолати їх [71, с. 155].

Як відомо з історії освіти, до кінця 18-го століття діти вважалися лише невеликими копіями дорослих. Розподіл соціальних ролей проводився не за віковим, а статевим принципом. Дорослим міг вважатись підліток, який пройшов спеціальні соціальні випробування й отримав право одружуватися, насити зброю та голосувати на загальних зборах [48, с. 49].

Беручи до уваги факти всесвітньої історії літератури для дітей, Г. Г. Еверс виділяє два підходи для дослідження дитячих творів [57, с. 79].

Відповідно до першого з них, дітям рекомендуються лише ті книги, “придатні” для їх виховання у певній країні та у певну епоху. Вибір таких творів є завжди суб'єктивним і залежить від педагогів і батьків [57, с. 80].

Другий підхід передбачає розгляд літератури відносно до сучасного розвитку суспільства, в якому дорослі продовжують займати домінуючу позицію. Цей етап утворює трикутник: дитина – сім'я – школа. У зазначеному зв'язку література відіграє функціональну та прагматичну роль [там само].

Погоджуючись з думкою Е. Е. Еверса, ми також дотримуємось погляду М. Ніколаєвої, котра виділяє два важливих моменти: ступінь схожості і відмінності еволюційних процесів дитячої та дорослої літератури, а також рівні національності чи інтернаціональності їх історичних етапів розвитку [46 с. 975].

1.1.2. Характерні ознаки дитячої літератури. Загальновідомим є факт існування дитячої літератури, хоча об'єктивні чинники, що виділяють її з літератури взагалі, ще й досі не визначені. Окремі літературознавці стверджують, що дитяча література – це різновид масової літератури з невисоким художнім рівнем. Однак більшість дослідників дотримуються іншої точки зору, виділяючи дитячу літературу окремим, специфічним типом літератури [8, с. 25].

Впродовж попередніх століть пошук методологічної бази був зосереджений у педагогіці й соціології, в психології та психоаналізі. С. Ніколаєва зокрема зазначає, що “принципова відмінність між дослідженнями з дитячої літератури й загальним літературно-критичним дискурсом полягає в тому, що коли “доросла” література вивчалась у її відношенні до філософії, історії ідей та естетики, дитячу літературу завжди відносили до виховання” [1, с. 7].

Відмінна ознака, що виділяє дитячу літературу як самостійну область словесного мистецтва, є взаємодія загальних принципів літератури та педагогічних вимог. Ця література є дієвим методом пізнання навколишнього світу, самопізнання та самовдосконалення [там само].

В. Винник у своїй праці “Дитяча література: до проблеми бінарності текстів” виділив провідні ознаки досліджуваної ним літератури. Серед них виділяють:

- використання вже відомих сюжетів, образів;
- казково-міфологічна модель хронотопу;
- інтертекстуальність;
- врахування вікових особливостей цільової аудиторії;
- новизна;
- відсутність ідеалізації художньої реальності [11, с. 197-198].

I. Арзамасцева вважає: книги, що належать до дитячої літератури, можна розділити на 2 різновиди – художні та пізнавальні, відомі також, як науково-пізнавальні [1, с. 10].

Перший різновид спрямований на ознайомлення читача зі світом, що оточує його. Маючи передусім пізнавальне значення, вона описує життя та звичаї різних країн і народів, знайомить з історичною та духовною спадщиною людства, зображує людей різних характерів і їх поведінку у визначених життєвих ситуаціях. Письменники прагнуть створити виразні образи, провокуючи у читача емоції, зокрема, співчуття чи обурення поведінкою героїв твору [там само].

Науково-пізнавальний вид дитячої літератури сприяє збагаченню знань читача. Даний різновид зазнає ще одного поділу, виокремлюючи науково-популярну та науково-художню літературу. У науково-популярних творах автор знайомить свого юного читача з науковими досягненнями, але пояснює ці здобутки через призму світосприйняття дитини. Він описує нові поняття, використовуючи чіткі пояснення, докази, а також, зрозумілі та загальнодоступні приклади. Завданням письменника є представлення нової, незнайомої інформації за допомогою вже відомих для дитини фактів [50, с. 295].

Науково-художня література поділяє тотожні цілі, що й вище зазначена науково-популярна. Розбіжною рисою є використання автором художніх методів викладу літератури. Саме захопливий сюжет і яскраві образи відволікають читача від усвідомлення того, що він має справу з науковою літературою [там само].

Загальноприйнятим є поділ читачів юних читачів на такі вікові групи: дошкільний (діти від 4-5 до 7 років), молодший шкільний (7-10 років), середній шкільний (10-13 років) і старший шкільний вік (14-18 років) [1, с. 14].

Проте зазначена класифікація вікових груп є лише умовною, адже неможливо чітко визначити приналежність читачів до окремих категорій. На вибір літератури впливають різноманітні чинники, зокрема, рівень розвитку дитини, її індивідуальні особливості й інтереси. Досить непостійним і невиразними є, також, розмежування дитячої та дорослої літератури [50, с. 297].

Влучною є думка, висловлена українським літературознавцем У. Бараном, який зауважив: “у хисті митця відобразити і навіть зробити видимою для реципієнта будь-якої вікової категорії саму природу дитини, а через неї вказати на помилки та недоліки дорослого світу” [12, с. 353].

Досить поширеним механізмом у висвітленні дорослих тем для дітей є адаптація спеціального значення. Це процес спрощення наукової мови на зрозумілі для пересічної людини висловлювання, не враховуючи вульгаризацію та примітивізацію сутності речей [30, с. 396].

Серед факторів, що впливають на ступінь адаптації, виділяють: тема твору, демографічні та психологічні особливості читачів (освіта, робота, розумові здібності), психологічні аспекти процесу популяризації [там само].

Досліджуючи дитячу літературу П. Гант дійшов наступних висновків: “книги для дітей зазнали суттєвих змін, ставши менш літературними та глибокими, набувши натомість динамічність” [62, с. 58].

На початку XXI століття дитяча література зазнала певних змін. Окрім вже відомих жанрів, таких як: роман, повість, казка, новела, байка, легенда та притча, з'явилися дорослі жанри літератури. Зокрема, детектив, фентезі, трилери романи та комікси здобули загальне визнання. Зазначені жанри влучно зображують проблеми суспільства, особисті переживання та боротьбу добра та зла [8, с. 76].

У сучасній літературі для дітей немає суворо заборонених тем, але вони обираються за певними критеріями:

- 1) актуальність теми у певний часовий проміжок;
- 2) чи може її зрозуміти дитина тієї вікової групи, якій призначена книга;
- 3) відповідність обраної теми освітньо-виховним завданням [63, с. 154].

Значна частина шедеврів дитячої літератури з'явилась у кінці 19-го століття, як от: “Алісині пригоди в Дивокраї”, “Острів скарбів” і “Пригоди Тома Сойєра” [25, с. 63]. Але лише в 20-му столітті книги для дітей здобули загальне визнання, що зумовлено покращенням рівня життя й освіти. Найпопулярніші твори спершу виникли в англomовних країнах, Німеччині та Скандинавії [64, с. 155].

Початок 20-го століття, також відомий як “Золотий вік дитячої літератури”, став періодом публікації багатьох книжок, які сьогодні визнані класичними. У цей час з’явилися нові жанри та провідні теми творів. Англія була на вершині європейської дитячої літератури і продовжує займати лідируючу позицію [71, с. 158].

У 1902 р. Р. Кіплінг опублікував невелику колекцію казок під назвою “Просто казки”, яка слідувала за “Книгою джунглів”. Ця книга про тварин, які говорять і поведуться як люди, пояснює дуже важливі речі для молодих читачів у невимушений та веселий спосіб [64, с. 100].

Історії про тварин зайняли значне місце в книгах Джека Лондона. Головною темою його оповідань є нещадна боротьба за життя та територію. “Біле ікло” (1905) і “Поклик пращурів” (1903) описують події очима собак. Звичайно, їхнє сприйняття далеко не людське, але вони показують реальність, а не уявний світ [там само].

Жанр пригод представлений у 20-му столітті Е. Блайтон, яка опублікувала більше 600 книг. Її неодноразово критикували за її просту мову і примітивні теми, але діти, однак, люблять читати про неймовірні пригоди “Таємної сімки”, “Славної п’ятірки” та інших продовжень [64, с.101].

Український літературознавець Борис Шалагінов у своїй статті дослідив сучасні тенденції до адаптації творів дорослої класики до дитячої аудиторії. У своїй статті він зазначив: “У цей період остаточно розпадається первісний “синкретизм” літератури з притаманною їй доволі непевною віковою адресацією і виникають усі ознаки специфічно “дитячої” естетики художнього твору, включаючи соціально-психологічну тематику і проблематику. Характерним є те, що деякі твори попередніх епох навіть спеціально адаптують для потреб дитячого читання (“Дон Кіхот” М. де Сервантеса, “Мандрі Гуллівера” Дж. Свіфта, “Робінзон Крузо” Д. Дефо та ін.)” [48, с. 47].

Автори дитячих книг – це, як правило, особи з високими моральними цінностями. Вони забезпечують здоровий і позитивний морально-етичний вплив

на дітей, які є надзвичайно вразливими, і, як правило, піддаються сильному впливу історій, які вони читають [там само].

Безсумнівно, дитяча література є дидактичною. Тому вона повинна бути джерелом найважливіших цінностей, які старші покоління прагнуть передати нащадкам.

Тексти дитячої літератури вважаються потужним інструментом, який використовують дорослі для формування характеру дитини й її соціалізації. Літературні твори для дітей представляють особливий, своєрідний тип спілкування, в якому дорослий автор намагається бачити світ з точки зору дитини, відчувати й сприймати його так, як вона. Аналіз текстів дитячих книг показує, що письменники часто просто відтворюють так званий стереотип спілкування з дітьми або реалізують своє бачення того, як діти спілкуються [67, с. 34].

Спроби визначити роль дитячої літератури існують ще здавна. З моменту появи творів для молодих читачів дорослі обговорюють можливість цих книжок виховувати молодь та допомогти досліджувати світ, в якому вони живуть, включаючи жорстокість та насильство.

Теми насильства, смерті та війни, раніше визнані як табу, сьогодні є досить поширеними. Їх можна простежити в сучасній дитячій літературі, як засіб для супроводу дитини в складних життєвих ситуаціях, коли вона повинна зіштовхнутися з навколишнім світом, увійти з ним у конфлікт [71, с. 156].

Хоча знущання не може бути головним сюжетом твору, багато книг містять епізоди наруги. Справа в тому, що практично кожна дитина стикається з наслідками глузування в певний момент свого життя. Насильство відіграло певну роль у дитячій літературі впродовж століть, прикладом є казка “Гензель і Гретель”. Так, М. Німон у своїй статті про жорстокість у дитячій літературі вказує, що тільки в останні десятиліття місце насильства в дитячих книгах так енергійно досліджують. Проте ця тема була актуальною ще здавна в дидактичних історіях, в яких нечестиві караються, часто з фізичним насильством, а добродішні винагороджуються [68, с. 31].

Використання страху і насильства в фольклорі та казках є спірним питанням. Деякі батьки, вчителі та критики схвалюють зображення реалізму в дитячій літературі, пояснюючи це намаганням бути більш чесними з дітьми. Інші вважають, що діти повинні бути захищені від усіх проявів насильства, особливо насильства в відеоіграх, телебаченні та народних казках, оскільки вони можуть наслідувати або копіювати поведінку вигаданих героїв, завдаючи шкоди собі чи іншим [48, с. 51].

Повість Р. Дала “Чарлі та шоколадна фабрика” є яскравим зразком дитячої літератури, яка є цікавою і для дорослих, адже проблеми, що у ній підіймаються сприяють діалогу між батьками та дітьми. Акцентуація уваги на таких питаннях як сімейні цінності, важливість дружби, багатство і бідність можуть допомогти зміцнити знання навколишнього світу і дозволити читачам розвивати власні ідеї та думки.

1.2 Дослідження сімейних цінностей у художній літературі

Для дослідження сімейних цінностей у літературі необхідно, перш за все, з’ясувати значення понять “сім’я” і “сімейні цінності” у психології та соціології, а також окреслити підходи до їх дослідження у лінгвостилістичному ракурсі.

1.2.1 Поняття “сім’я” та “сімейні цінності”. Сім’я – це середовище, в якому діти знайомляться зі світом, що їх оточує. Це місце, де вони розуміють як сімейні стосунки функціонують насправді, спостерігаючи за своїми батьками, братами, сестрами та іншими членами сім’ї. Всі потребують здорові сімейні стосунки, домашній затишок, любов до найдорожчих люди, розуміння та турботу. У сімейному оточенні ми здобуємо освіту, вивчаємо життєві цінності та отримуємо сили, необхідні, щоб стати особистостями. Коли ми ростемо, ми вчимося поважати людей, які живуть поруч з нами. Ми спостерігаємо за нашими батьками, і тоді ми або наслідуємо їх приклад, або обираємо наш власний шлях у житті [69, с. 150].

Дослідження показали, що активна участь батьків у житті дитини значною мірою сприяє її розвитку. Особи, виховані в згуртованій сім'ї, більш схильні до розвитку почуття співпереживання, вони відповідальні та самостійні. Коли в сім'ї панують здорові стосунки з батьками, дитина відчуває себе захищеною, відчувши себе прийнятою серед рідних, вона відкрита для всього суспільства [54].

Багаторічне дослідження, опубліковане у вересні 2016 року в “Психологічній науці”, виявило, що люди, які виростили в теплих, близьких сімейних умовах, мали міцні стосунки у дорослому житті [56, с. 10].

У своєму дослідженні Н. В. Кузьміна визначає: “цінність – позитивна чи негативна значимість об’єктів навколишнього світу для людини, соціальної групи, суспільства в цілому, що визначається не власне їхніми властивостями, а залученістю у сферу людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин; критерій і способи оцінки цієї значимості, виражені у моральних принципах і нормах, ідеалах, установках, цілях.” Виділяють різні групи цінностей, зокрема існують матеріальні, суспільно-політичні та духовні цінності; позитивні і негативні цінності [23, с. 21].

Цінності виступають символами інтеграції людей у суспільство. У сучасних концепціях соціології існує безліч класифікацій цінностей особистості. Нас, відповідно до теми дослідження, цікавлять сімейні цінності.

Механізм формування сімейних цінностей абсолютно збігається з масштабним механізмом формування будь-якої національної традиції взагалі: трудової, побутової, обрядової, художньої і т. д. Накопичення соціального досвіду, його ретельний природний відбір, стереотипізація елементів, їх подальше відтворення та передача від покоління до покоління – ось коротка схема цього процесу, займає в реальному житті тисячоліття, в якому беруть участь десятки тисяч поколінь людей [7, с. 172].

І. С. Кон виділяє таку класифікацію сімейних цінностей:

- цінності шлюбу;
- цінності, пов’язані з демократизацією відносин в сім'ї;
- цінності батьківства, виховання дітей; цінності родинних зв’язків;

- цінності, пов'язані з саморозвитком;
- цінності позасімейних комунікацій;
- цінності професійної зайнятості [22, с. 76]

З позицій соціологічного підходу багато дослідників вказують на взаємозв'язок системи сімейних цінностей і загальної спрямованості сім'ї. У зв'язку з цим, виділяють наступні види соціально-аксіологічного спрямованості сім'ї:

- суспільно-прогресивна (підтримка цінностей соціуму, єдність поглядів, хороші міжособистісні відносини);
- суперечлива (відсутність єдності поглядів, взаємини на рівні боротьби одних тенденцій з іншими);
- антисуспільна (протиріччя ціннісних ідеалів ідеалам суспільства) [40].

Існує класифікація сімейних цінностей по виконуваних сім'єю соціальних функцій:

1. Репродуктивна функція – основна сімейна функція, що забезпечує відтворення населення – пов'язана з цінністю дітей.
2. Функція соціалізації – цінність соціалізації дітей саме в сім'ї, а не в інших соціальних інститутах, цінність участі обох батьків і старших поколінь у вихованні дітей.
3. Екзистенціальна функція – цінність сімейного мікроклімату, що сприяє зняттю напруги і самозбереження власного Я кожного; цінність здоров'я, благополуччя і підтримки довголіття членів сім'ї.
4. Економічна функція сім'ї – цінність зв'язку сім'ї та виробництва або цінність сімейного бізнесу, цінність сімейного споживання чи сім'ї як єдиного споживача [там само].

Важливими для нашого дослідження є цінності батьківства, виховання дітей; цінності родинних зв'язків, що зазначені в класифікації І. С. Кона. У практичній частині дослідження ми розглядаємо цінності, що належать до класифікації сімейних цінностей по виконуваних сім'єю соціальних функцій, зокрема до функції соціалізації та екзистенціальної функції.

1.2.2 Вивчення сімейних цінностей у літературних творах. Впродовж багатьох століть сімейні відносини є одною з найбільш поширених тем у літературі. Ще в 440-х роках до нашої ери грецький трагік Софокл створив серію п'єс – Едіп, Едіп в Колоні та Антігона. Сюжет трилогії базується на сімейній трагедії, заснованій на спадковому проклятті, де обговорюють проблеми знання, невігластва, долі та особистого вибору, пов'язані з відмовою від батьківства. Едіп – жертва, покинута дитина, якій батька погрожує смертю, тоді як Антігона – дочка інцестуальних відносин Едіпа та його матері Йокасти [60].

Уособлюючи основні сімейні табу, постать Едіпа широко згадується в дитячій психології, оскільки З. Фрейд досліджував міф у світлі несвідомих почуттів батька та матері щодо ранніх стадій батьківства. Антігона, з іншого боку, знаходиться в тотальному протистоянні волі короля. Існує припущення, що її ім'я означає “протилежна материнству”. Її поведінка спричиняє руйнування, тоді як результат трагедії означає, що існують різні рівні батьківської відданості [66, с. 85].

Аналогічно англійська література 16-17 століть стосувалася структури світу як найвищого творіння Бога і впроваджувала складну структуру взаємин між батьками та дітьми. Вважалося, що Бог був батьком людства і що людство повинне йому коритися, у свою чергу, вірність людства Богові уподібнювалася послуху дитини своїм батькам. Це міркування було частиною уявлення про світ як суворо ієрархічну систему, відомого як “великий ланцюг буття”, уявлення про світ як суворо ієрархічну систему, що складається зі складних зв'язків та взаємодій [70, с. 154].

На нього часто посилались Мільтон у творі “Загублений рай” (1667), Шекспір у трагедіях “Ромео і Джульєтта” (1591 - 95) та “Гамлет” (1599 - 1601). Обидві п'єси знайомлять нас зі суворими батьками, що вводять безліч заборон по відношенню до своїх дітей. Будь-який опір батьківським бажанням має різний вплив на масштаб великого ланцюга буття. Повстання Гамлета приносить політичні зміни, а смерть Ромео і Джульєтти приводить до порушення

спадковості. Авторитет батьківства в обох п'єсах є найвищим авторитетом [70, с. 155].

У 18-му столітті поняття батьківства були істотно модифіковані, занепокоєння і страх протистояння були перенесені з рівня держави на рівень сім'ї. Поступово з'явилося поняття ефективного батьківського контролю, який слід здійснювати над розвитком дитини. Дидактичні книги були дуже поширеними протягом 18 століття, вони були написані і для батьків, і для дітей. Правильні методи виховання своїх дітей та основи гарної поведінки в суспільстві були їх головними проблемами [58, с. 243].

У 1719 році Даніель Дефо опублікував “Робінзона Крузо” і припустив, що втеча дитини від батьківської влади та захисту не вирішує проблему між батьками та дітьми. Він запроваджує нову патерналістську державу, а відносини між Крузо і П'ятницею були перенесені як економічні, політичні та соціальні ідеали. Власне, їх можна трактувати як моделювання ідеального, природного батьківства. Крузо просвітлює П'ятницю з моральних і релігійних питань, а П'ятниця демонструє підпорядкування своєму духовному батькові [там само].

Через двадцять років “Памела” Семюеля Річардсона розвиває дуже цікаву форму пасивного батьківства. Він наполягає на тому, що, навіть не знаходячись поза сферою батьківського захисту, добродічне потомство повинно слідувати моральним принципам батьків у пошуках щастя. У серії листів Памела скаржиться на лікування, яке вона отримує лише для того, щоб бути нагородженою подружнім щастям і батьківством [58, с. 245].

У кінці 18-го та на початку 19-го століть виникли нові страхи та досить багато табу про інцест, широко розповсюджену готичну тему. Готичний роман другої половини 18-го століття дуже сильно стосувався батьківства, питань спадкоємства та узурпації первородства, спадщини та розширених, все більш складних родинних зв'язків. Як продовження цієї літературної течії, “Франкенштейн” (1818) Мері Шеллі розповідає про чудовисько, створене людиною, відображаючи власні пологи і батьківські побоювання Шеллі. Вона

вводить нову літературну тему – творець також є батьком, який несе відповідальність за своє творіння [60].

У 18-19 століттях досліджувались моделі ролей обох батьків, спрямування жінок у побутову сферу, а чоловіків – публічну. Такі ідеї батьківства озвучувались сімейними розповідями, автобіографіями та навчальними буклетами, а також багатьма романами. Матері забезпечували піклування про молодших дітей та дівчат, тоді як батьки вважалися відповідальними за виховання старших дітей та хлопчиків загалом [61, с. 77].

У цьому відношенні Натаніель Готорн “Скарлетний лист” (1850) демонструє складний сюжет, заснований на новій темі. Поза найочевиднішою проблемою споконвічного гріха стоїть дискусія про труднощі самотнього батьківства. Це також розвиває стереотип “Мадонни з дитиною”, піднімаючи батьківство на більш високий рівень [там само].

“Мер Кастербриджа” (1886) Томаса Харді базується на темі покинутої дитини. Замість того, щоб зосередитись на самій дитині, Харді зображує життя батьків, яке переслідує почуття провини та болісні спогади про батьківство [61, с. 80].

У 20 столітті відбувся ряд літературних розробок та експериментів. З одного боку, “Володар мух” (1984) та “Хоробрий новий світ” пропонують дистопічні бачення батьківства. Відповідно до першого погляду, батьківський контроль повністю відсутній в умовах агресивної, смертельної атмосфери. Друге бачення представляє заплутаний політичний механізм, через яку діти відправляють батьків на смерть. У третьому розмірковується про наслідки планового батьківства, якщо воно заходить занадто далеко [60].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що образ батьків у літературі далеко не незмінний. Взаємовідносини та конфлікти між батьками та дітьми стали періодичними темами у світовій літературі. Деякі з них розвинені не детально, але вони все-таки присутні і завдяки їм ми можемо спробувати уявити, яким було батьківство протягом минулих століть.

1.3 Особливості дитячої прози Роальда Дала

Англійська література для дітей відома безліччю творів у жанрі літературної казки. Класичні твори Льюїса Керролла, Памели Траверс, Алана Олександра Мілна привертають увагу громадськості не лише у Британії, а й у зарубіжних країнах. Це зумовлено тим, що їхні казки поєднують у собі звичайний сюжет та персонажів, узятих із європейської літератури, фольклору, міфології, а також соціальний та культурний компонент, який сформувався попереднім британським поколінням.

Роальд Дал – британський письменник, оповідач, поет і сценарист, якого називають одним з найвідоміших оповідачів для дітей 20-го століття. У світі було продано понад 250 мільйонів примірників його творів.

Український філолог Михед Т.В. характеризує творчість Роальда Дала: “У його творах поміркований читач знайде передусім оригінальне бачення сучасності і нас самих у різних життєвих ситуаціях” [20, с. 153].

Важливим фактом біографії письменника фахівці вважають його навчання в Громадській школі в Рентоні, в якій культивувалася дідівщина (молодші школярі були в підпорядкуванні у старших). Навчання в Громадській школі змусила Роальда задуматися про існування Бога, про своє ставлення до церкви. Справа в тому, що директор цієї школи, що став незабаром Архієпископом Кентерберійським, був схильний до садизму, бив дітей дерев'яним молотком. Звичаї, що панували в Рентоні описані Р. Далем в оповіданні “Фокслі-Скакун” [34].

В. Пекішева вказує і на інші моменти перебування майбутнього письменника в Громадській школі: “Час від часу школярі отримували шоколад від фабрики “Cadbury” на тестування, і Роальд мріяв працювати на цій фабриці. На основі цих спогадів і була створена книга “Чарлі і Шоколадна фабрика”” [там само].

Початок його письменницької кар'єри пов'язаний із прізвищем відомого романіста С. С. Форестер, який підштовхнув Р. Дала до творчої діяльності,

запропонувавши йому описати свої дії під час війни. Іншим літературним учителем Р. Дала став Е. Хемінгуей [32].

Протягом 1940-х і в 1950-х років Дал продовжував писати оповідання для дорослих, встановлюючи свою репутацію письменника смертельних казок з несподіваними поворотами. Його історії принесли йому три нагороди Едгара Аллана По від Таємничих письменників Америки [55].

Свої перші дитячі розповіді Роальд Дал написав саме для своїх дітей. “Якби у мене не було дітей, я б ніколи не писав історій для дітей” – зазначив письменник. “Шматок торта” був першою дитячою розповіддю, яку порадив йому написати Форестер для “Saturday Evening Post” [16, с. 22].

Дослідниця В. Пекішева стверджує, що не тільки Форестер вплинув на талант Дала. Ще в дитинстві його мати Софі любила розповідати різні містичні історії дітям, що й успадкував від неї Дал. Він говорив про неї: “... a rock, a real rock, always on your side whatever you'd done” [34].

Дал розповідав своїм дітям казки на ніч, які надихали його на майбутню кар'єру як дитячого письменника. Ці історії стали основою для деяких його найпопулярніших дитячих книг, оскільки саме діти виявилися інформативною аудиторією [там само].

Сам Р. Дал писав: “Я більше задоволений своїми дитячими книгами, ніж розповідями для дорослих. Книги для дітей писати важче. Важко підтримувати інтерес дитини, тому що у дитини немає зосередженості дорослого. Нелегко утримати дитину за книгою, коли в сусідній кімнаті телевізор. Але як чудово спробувати зробити це” [53, с. 27].

“Діти ... дуже критичні. Вони так швидко втрачають інтерес, – стверджував він у своєму інтерв'ю для New York Times. – і якщо це відбувається, ви повинні вигадати щось, що зацікавить її знову. Ви повинні знати, що подобається дітям.” [там само].

Одним з найвідоміших творів Роальда Дала є “Чарлі та шоколадна фабрика” (1964) – повість про хлопчика Чарлі, що отримав Золотий Квиток і потрапив на фантастичну шоколадну фабрику Віллі Вонки.

Повість вперше була опублікована в США, в 1964 р. у видавництві Alfred A. Knopf, у Великобританії книга побачила світ в 1967 р. у видавництві George Allen & Unwin. Книга була двічі екранізована: в 1971 р. і в 2005 р. [3, с. 43].

В основу сюжету покладена історія про Чарлі Бакета (англ. Charlie Bucket), який живе в дуже бідній сім'ї: сім осіб (хлопчик, його батьки, два дідусі і дві бабусі) тісняться у малому, скромно облаштованому будинку. Батько Чарлі повинен утримувати всю сім'ю, адже його дружина доглядає за старенькими. Обов'язком містера Бакета є закручування ковпачків на тубиках з зубною пастою. Сім'я не може дозволити собі самого необхідного: в будинку лише одне ліжко, на якій лежать четверо найстарших членів сім'ї, вони живуть впроголодь, живляться тільки супом з капустою. Улюбленою їжею хлопчика є шоколад, однак отримує він його лише один раз на рік, в якості подарунка на день народження.

Провівши десять років на самоті, шоколадний магнат містер Віллі Вонка (англ. Willy Wonka), вирішує запросити п'ятьох дітей на свою фабрику та забезпечити їх шоколадом на все життя. Щоб отримати можливість відвідати шоколадну фабрику необхідно знайти Золотий Квиток, що може бути у будь-кому шоколадному виробі з виробництва містера Вонки.

Щасливчиками, які знайшли п'ять квитків, захованих під обгорткою шоколаду, стали:

- Август Глуп (англ. Augustus Gloop) – жадібний і ненажерливий хлопчик, пристрастю якого є їжа;
- Верука Солт (англ. Veruca Solt) – розпечена дівчинка з сім'ї власника фабрики з переробки горіхів, звикла, щоб всі її вимоги негайно виконувалися;
- Віолетта Бorigард (англ. Violet Beauregarde) – дівчинка, яка постійно жує гумку, встановила світовий рекорд – жувала одну жувальну гумку впродовж трьох місяців;
- Майк Тіві (англ. Mike Teavee) – хлопчик, який з ранку до ночі дивиться телевизор, любитель гангстерських бойовиків;
- Чарлі Бакет – головний герой цієї повісті.

На шоколадне підприємство діти прийшли у супроводі батьків, лише Чарлі з'явився разом зі своїм дідусем Джо. Під час екскурсії всі діти, окрім Чарлі, демонструють свої найгірші риси характеру, почергово потрапляючи в неприємні ситуації.

У кінці повісті стає очевидним те, що лише Чарлі є гідно вихованим і володіє нормами моралі. Винагородою його зразкової поведінки є не лише отримання великої кількості шоколаду, а й пропозиція містера Вонки стати спадкоємцем всієї шоколадної імперії та запрошення переїзду Чарлі та його сім'ї на територію фабрики для комфортного життя.

Серед письменників дитячої літератури Р. Дала відомий особливим стилем наративних стратегій. Його цинічний та іронічний підхід до теми можна побачити майже у всіх його творах для дітей. У нього є унікальний спосіб опису символів, що додає незвичайні повороти до його розповідей.

Згідно Біркевієту, “тон текстів Дала є довірчим, розмовним і смішним”. Деякі з його робіт провокують суперечки, які приносять йому славу та приваблюють багатьох читачів, особливо підлітків [14].

Н. А. Вікторова, аналізуючи англійську літературну казку епохи постмодернізму, доходить такого висновку: “Казки Р. Дала відрізняє установка на ігровий принцип, який поширюється на сюжетний, образний і мовний рівні його творів, трансформує категорію моралі і змінює традиційне сприйняття фольклорних казок” [10, с. 7].

У збірці “Зворотні рими” він переказує шість відомих казок. Особливістю цієї колекції є те, що всі шість казок настільки змінені, що зміст віршів відрізняється від оригінальних казок. Автор використовує дуже просту, розмовну мову в книзі. Його простий описовий стиль є сучасним і невибагливим [10, с. 12].

На думку М. М. Мамаєвої, всіх англійських казкарів об'єднує “прагнення піднімати в дитячій літературі аж ніяк не дитячі проблеми, один і той же тип героя і єдність стилістичних прийомів” [28, с. 94].

Розмірковуючи про своєрідність казок Р. Дала, критики відзначали “демонічне” бачення світу письменником, і порівнювали його твори з класикою

англійської літератури Саки, який любив містику і абсурд. Дал прагне створити в своїй казці для дітей семантичні поля з зображеннями смерті, канібалізму, війни та вбивства. Він описує гігантів, використовуючи терміни жорстокості та смерті. “Fleshlumpreater”, наприклад, є складеним словом, що описує істоту, яка їсть м’ясо від своїх жертв [3, с. 44]. Семантичне поле і використання зображень з точки зору вбивства і насильства постійно підтримуються протягом усього роману, але це не викликає занепокоєння в читацькій аудиторії. Усі ці стилістичні засоби роблять його книги цікавим і приємним для молодих читачів [14].

Серед письменників 2-ї половини 20-го століття Роальд Дал зумів представити себе як оригінального автора, про якого неодноразово відзначали критики і літературознавці: “письменник зберігає фольклорний хронотоп і простоту образів героїв, проте робить акцент на неоднозначності їх традиційних функцій. У казках про Чарлі образ протагоніста і помічника зазнає змін. Головний герой Чарлі не наділений героїчними рисами, а образ Віллі Вонки ставить під сумнів дидактичний початок казки” [10, с. 13].

Н. А. Вікторова також вказала на яскраво виражений зв’язок творів Р. Дала з сучасністю: “У казках Дала елемент чарівного вперше служить способом дозволу соціального конфлікту протагоніста і антагоніста і має локальний характер, часто чарівними здібностями наділяється одна людина” [там само].

Досліджуючи казки і мову окремого автора, не потрібно забувати про таке поняття як індивідуальний стиль, що характеризує не тільки манеру письма, а й втілений у творі світогляд автора. Ці два підходи ми і зустрічаємо в численних визначеннях стилю. Наприклад: під індивідуальним стилем автора прийнято розуміти “сукупність основних стильових елементів, незмінно присутніх в творах даного автора в певний період його творчості або протягом всієї творчої діяльності” [72, с. 455-456].

Інший підхід у розумінні стилю письменника відбито в роботах Н. С. Болотнової, підкреслює, що “кожен художній твір фокусує один з “можливих світів” автора, стиль письменника проявляється в усьому: у відборі життєвого матеріалу, в постановці проблем, у виборі тематики творів, в

улюблених прийомах композиції, у характері емоційної тональності твору, в засобах і способах створення образів, в ідеї, у жанрових уподобаннях, у виборі творчого матеріалу, у відборі й організації мовних одиниць і т. д.” [9, с. 23].

Характеризуючи індивідуальний стиль Роальда Дала, літературознавці та критики відзначають в його творах велику кількість коротких речень, їх простоту та лаконічність. Серед найбільш часто вживаних тропів в казках Дала – порівняння, метафора, лексичні повтори, епітети тощо [21, с. 112-113].

Критики неодноразово виділяли майстерність письменника в побудові сюжету: “він не дозволяє читачеві з перших же сторінок втомитися від відчуття, що все, про що написано, розповідалося вже багато разів до цього” [там само].

Орієнтація в казці на стиль кінематографа, диваки-персонажі, поглиблення контексту за рахунок фольклорних елементів і мовна гра роблять казки Р. Дала цікавими і для дорослих читачів [53, с. 25].

У 1943 році письменник написав свою першу дитячу історію “Гремліни” і винайшов у цьому процесі новий термін. Гремліни були маленькими істотами, які жили на винищувальних літаках і бомбардувальниках і були відповідальними за всі аварії [там само].

У статті, присвяченій 100-річчю від дня народження Роальда Дала, Е. Хохлова відзначає появу в Оксфордському словнику слів, що з’явилися завдяки його творчості:

““Dahlesque” – щось, що характеризується ексцентрикою, притаманне злодійським дорослим персонажам;

“Golden Ticket” – Золотий Квиток, який отримав Чарлі в “Чарлі та Шоколадна фабрика”;

“Human bean” – людина-квасоля. Неправильно сказане словосполучення “human being?” – людська істота;

“Oompa Loompa” – маленькі працівники Шоколадної фабрики Віллі Вонки;

“Scrumdiddlyumptious” – дуже смачний; спочатку слово використовувалося ще в словнику американського сленгу в 1942 році;

“Witching hour” – вперше словосполучення використав Шекспір в “Гамлеті” в значенні “час відьом”, “чаклунська година” [47].

Отже, виходячи з викладеного, ми можемо сказати, що у своїй творчості Роальд Даль піднімає важливі теми та проблеми, проте він зображує їх, використовуючи просту лексику, короткі речення та засоби виразності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі вивчення визначень дитячої літератури, наданих сучасними зарубіжними та вітчизняними мовознавцями, ми з'ясували, що дитяча література – це літературні твори, створені спеціально для дітей з урахуванням їхніх психофізіологічних особливостей.

Існують два підходи для дослідження дитячих творів: суб'єктивний відбір книг, “придатних” для їх виховання у певній країні та у певну епоху та розгляд літератури відносно до сучасного розвитку суспільства, в якому дорослі продовжують займати домінуючу позицію.

Виділяють наступні ознаки літератури для дітей: використання вже відомих сюжетів або образів, казково-міфологічна модель хронотопу, інтертекстуальність, врахування вікових особливостей цільової аудиторії, новизна, фантазійність і відсутність ідеалізації художньої реальності.

У розділі був досліджений процес розвитку дитячої літератури, зокрема поява таких дитячих жанрів, як детектив, фентезі, трилери та романи. Особливо важливо те, що література для дітей має на меті виховувати дітей, допомогти їм досліджувати світ, в якому вони живуть, включаючи як позитивні так і негативні його прояви.

Дослідивши поняття “сім'я” та “сімейні цінності”, ми встановили, що сім'я – це середовище, в якому діти знайомляться зі світом, що їх оточує, а різні види цінностей є символами інтеграції людей у суспільство. У цьому плані важливо відзначити, що існують декілька класифікацій сімейних цінностей. В роботі ми дотримуємось класифікації І. С. Кона, у якій він виділяються цінності шлюбу, батьківства, виховання дітей, демократизації відносин у сім'ї та родинних зв'язків; по виконуваних сім'єю соціальних функціях: репродуктивна, соціалізація, екзистенціальна функція, економічна функція сім'ї.

Характеризуючи індивідуальний стиль Роальда Дала, варто виділити такі характерні ознаки: велика кількість коротких речень, їх простота та лаконічність; часте вживаних тропів, таких як: порівняння, метафора, лексичні повтори,

епітети; цинічний та іронічний підхід до вибору теми; використання елементу чарівного, як способу дозволу соціального конфлікту антагоніста та протагоніста.

Нами було виявлено, що процес лінгвостилістичного аналізу тексту є досить складним та вимагає проведення кількох етапів. На лінгвістичному рівні варто розглядати мовну організацію тексту, зв'язки та відносини мовних одиниць, що виражають певний ідейно-художній зміст твору. Досліджуючи стилістичні особливості художнього тексту ми тримаємо у фокусі: граматичні, стилістичні та графічні засоби. Серед граматичних засобів виділяють: паралельні конструкції, повтор, клімакс, інверсію, риторичні питання та квазі-стверджувальні речення. До стилістичних засобів належать: вживання епітету, матафори, порівняння та перифразу. Найбільш поширеними графічними засобами є використання різних шрифтів, розподіл тексту на абзаци, використання заголовних букв і розділових знаків, таких як: тире та три крапки, знак оклику та знак питання, вживання яких надає певного емоційно-експресивного забарвлення відношенням між мовцями.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПОВІСТІ РОАЛЬДА ДАЛА “ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА”

Для виконання завдання практичної частини роботи, ми проаналізуємо, за допомогою яких лінгвістичних засобів у тексті повісті було репрезентовано сімейні цінності та визначимо, які стилістичні засоби було застосовано в тексті для вираження сімейних цінностей.

2.1 Методика дослідження лінгвостилістичних засобів у повісті “Чарлі і шоколадна фабрика”

Наше дослідження виконується у межах лінгвостилістики, тому далі ми розглянемо особливості лінгвостилістичного аналізу художніх текстів.

Лінгвостилістичний аналіз виокремився у самостійну галузь наукового вивчення мови у 50–60-ті роки 20-го ст., хоча витоки його сягають ще Стародавньої Греції та Риму. Текст є в центрі уваги таких дослідників, як Л. Щерба [52], І. Арнольд [2], І. Гальперін [15], О. Мороховський [43], Н. Малащук-Вишневіська [27] та інших. Поняття аналізу тексту досить широке і складне. Текст можна розглядати з абсолютно різних позицій, застосовуючи при цьому різні підходи і з огляду на різні його складові.

На думку М. Волкової, лінгвостилістичний аналіз художньої літератури передбачає два етапи: поверхневий аналіз – розуміння системи образів, місце конкретних творів у художній системі автора; глибокий аналіз – акцентування на місці кожного слова в даному контексті та розумінні ролі кожного текстового блоку та їх взаємозв’язку [13, с. 10].

Для визначення лінгвостилістичних особливостей тексту необхідно провести структурний аналіз. При такому аналізі текст розглядається як багаторівнева система, в якій всі рівні можуть служити матеріалом для автономного дослідження і в той же час тісно пов’язані між собою.

Текст у цьому аналізі сприймається не як механічна сума складових його елементів, які втрачають свій абсолютний характер: кожен з них реалізується лише у відношенні до інших елементів і до структурного цілого всього тексту [26, с. 49].

Новиков Л. А. зазначає: “головним завданням лінгвостилістичного аналізу є вивчення образотворчих засобів художнього тексту, того естетичного ефекту, який дає їх синтез” [29, с. 68].

Дуже важливо знайти в тексті ключові тропи і художні засоби, які допомагають автору в здійсненні задуму. Такі тропи несуть стилістичну функцію тексту, яка визначається як виразний потенціал взаємодії мовних засобів у тексті, що забезпечує передачу поряд з предметно-логічним змістом тексту також закладеної в ньому експресивної, емоційної, оціночної і естетичної інформації [2, с. 56].

Мовна організація художнього тексту вважається предметом його лінгвістичного аналізу. Під мовною організацією розуміються зв'язки і відносини мовних одиниць різних рівнів, що виражають певний ідейно-художній зміст твору [там само].

Ще в першій половині 20-го століття Лев Щерба писав, що лінгвістичний аналіз художньої літератури повинен вказувати на ті мовні засоби, які використовуються для передачі як ідеї, так і емоційного змісту художньої літератури. [13, с. 7].

Дослідник Н. М. Шанський включив у цей вид аналізу наступні мовні засоби:

1. лексичні та фразеологічні архаїзми та історизми;
2. застарілий та okazіональний перифраз;
3. незнайомі сучасному носію літературної мови діалектизми, професіоналізми, арготизми та терміни;
4. індивідуально авторські новоутворення в сфері семантики, словотвору, сполучуваності;

5. застарілі або ненормативні факти в області фонетики, морфології та синтаксису [49, с. 54].

Даний підхід до визначення предмета лінгвістичного аналізу художнього тексту передбачає увагу до мовних засобів, які деавтоматизують читацьке сприйняття, відносяться до області можливих комунікативних перешкод, шумів. Проте не потрібно нехтувати всім мовним матеріалом. Роль нейтральних в стилістичному і емоційному плані мовних засобів може бути дуже значною [2, с. 94].

Головною відмінністю між лінгвістикою та стилістикою тексту є те, що у центрі стилістичного аналізу є текст в стилістичному аспекті, відповідно до вимог і законів стилю та сфери спілкування. Основними запитаннями стилістики тексту є: що повідомляється, як, з якою метою. Наведемо з цього приводу думку Л. Щерби: "...стилістично забарвлене слово подібне до краплі фарби, що була додана у склянку чистої води і забарвила її всю" [52, с. 47].

Слово, як окремий елемент мови, транслює своє значення у певному контексті, у поєднанні з іншими лексичними одиницями утворює мовні засоби, що слугують для вираження думок, переживань та емоцій. Навіть те слово, що зазвичай має нейтральне значення, у певному контексті отримує додаткову експресивність та стає частиною стилістичного засобу [52, с. 49].

Стилістичні засоби відіграють найбільшу роль в аналізі будь-якого літературного тексту. Зокрема, у нашому дослідженні ми знаходимо та аналізуємо засоби художньої виразності, які описуємо нижче.

Серед фігур мови повтор є одним із широко використовуваних синтаксичних стилістичних засобів. Повтор – це фігура мовлення, яка показує логічний наголос, що необхідно привернути увагу читача до ключового слова або фрази тексту. Це передбачає повторення звуків, слів і виразів у певній послідовності або навіть без конкретного розміщення слів, щоб забезпечити наголос [63]. У досліджуваному нами матеріалі було виявлено велику кількість повторів.

Ще одним засобом художньої виразності є стилістична інверсія, яку в сучасній англійській мові не слід розглядати як порушення норм стандартної англійської мови. Це лише практична реалізація того, що є потенційним у самій мові [15, с. 184].

У межах стилістичного аналізу також виділяють відокремлені конструкції (*detached constructions*) – розміщення структурних елементів речення таким чином, що вони здаються формально незалежним від інших частин структур. Виокремлена частина речення, відірвана від своєї референції, набуває більшої важливості і має інтонаційне значення. Найбільш помітні випадки – розміщення додатку або обставини не в безпосередній близькості до його референта [15, с. 185].

Наступними засобами виразності є паралельні конструкції – це експресивний засіб, який може зустрічатися не стільки в реченні, скільки в макроструктурах, таких як абзац. Необхідною умовою паралельної побудови є однакова, або схожа, синтаксична структура у двох або більше реченнях або їх частинах [15, с. 187]. Паралельні конструкції найчастіше використовується в перерахуванні, антитезі та в клімаксі, тим самим закріплюючи загальний ефект, досягнутий цими стилістичними пристроями.

Згідно визначенню І. Гальперіна, “клімакс – розташування речень (або з однорідних частин одного речення) таким чином, що забезпечується поступове збільшення значущості, важливості чи емоційної напруженості у висловлюванні” [15, с. 199].

Градація, як і багато інших стилістичних засобів, є засобом, за допомогою якого автор розкриває свій світогляд, оцінку об’єктивних фактів та явищ. Конкретно-стилістична функція цього пристрою полягає в тому, щоб показати відносну важливість речей, або вразити читача значенням речей, описаних запропонованим порівнянням, або зобразити явища динамічно [там само].

Як зазначив А. Н. Мороховський, “риторичне питання (англ. *Rhetoric question*) – емоційне ствердження чи заперечення у формі питання. Цей тип запитання не передбачає відповіді, а лише підсилює виразність висловлювання,

нерідко висловлюючи спонукання”. Метою риторичного питання є залучення уваги, підвищення емоційного тону висловлювання, імплікуючи заперечення або затвердження [43, с. 150].

Серед стилістичних засобів поширеним є порівняння (simile) – стилістичний прийом, що полягає у частковому уподібненні двох об’єктів дійсності (або їх властивостей), що відносяться до різних класів. Предмети, що порівнюються, не є повністю ідентичними, їм властива схожість лише окремих характерних ознак [43, с. 175].

Відповідно до визначення А. Н. Мороховського “Порівняння – це структура, що складається з двох компонентів: суб’єкта порівняння і об’єкта порівняння, об’єднаних формальними показниками розумової операції уподібнення, такими як as, as ... as, like, as though, as if, such as тощо” [43, с. 175].

Епітет є лексико-синтаксичним тропом, оскільки він виконує функцію визначення або обставин, або звернення; відрізняється необов’язково переносним характером слова, що його виражає, і обов’язковою наявністю в ньому емотивних, експресивних та інших конотацій, завдяки яким зображуються ставлення автора до предмета чи явища. Властивість бути епітетом виникає в слові чи словосполученні тільки у поєднанні з назвою предмета, або явища, які він визначає [2, с. 104].

Метафора базується на вторинній номінації, заснованій на схожості, спільності (реальній чи уявній) об’єкта номінації з тим об’єктом, назва якого переноситься на об’єкт номінації. “Метафора – це принцип надзвичайного слововживання, назви предмета, що вже має ім’я, новим словом, яке може закріпитись за ним назавжди” [43, с. 164].

До окремої категорії засобів стилістики варто віднести графічні, що являють собою сукупність способів зовнішньої організації тексту, тобто способів розміщення елементів і фрагментів тексту (абзаців, заголовків, підзаголовків) по відношенню один до одного, а також інших поліграфічних засобів (розміри і види шрифтів, способи їх чергування, способи друкування та ін.), які надають тексту зорову виразність, сприяє процесу сприйняття змісту тексту [43, с. 58].

Письмова мова не є тільки способом репрезентації усного мовлення. Це – особливий вид мовної діяльності, якій властива ціла низка закономірностей. У кожній мові склалися певні способи організації письмового тексту – способи розміщення його компонентів, зображення букв, слів, і ці способи можуть використовуватися для досягнення різноманітних стилістичних цілей, тобто можуть виступати як стилістичні прийоми, надаючи додаткову інформацію письмовому тексту [43, с. 58].

Моделі сегментації художнього тексту досить різноманітні. Умовно можна виділити макросегментацію – членування тексту за допомогою різних графічних засобів на частини, які є більшими, ніж абзац, і мікросегментацію – членування тексту на абзаци, які за своїми розмірами менші за звичайні абзаци і можуть складатися навіть з одного речення (мікроабзацами) [43, с. 61].

Важливу роль серед стилістичних засобів відіграє пунктуація, окрім виконання функції членування тексту та речення на їх складові синтаксичні частини та визначення загальної характеристики речення (питання, вигук, твердження), пунктуація вказує і на деталі в емоційно-експресивному відношенні, наприклад емоційні паузи, іронію тощо [2, с. 297].

Стилістичне значення різних знаків пунктуації неоднакове. Особливої уваги заслуговують знак питання та знак оклику. Графічним позначенням емоційної паузи слугують тире та три крапки (*suspension marks*) [2, с. 299].

Відповідно до правил граматики з великої літери пишеться перше слово тексту, а також перше слово після крапки, трьох крапок, запитання й оклику, які закінчують пропозицію, і різні види власних назв. Загальні іменники пишуться з великої літери при зверненні та уособленні, що надає тексту особливу значущість і урочисто-піднесене забарвлення. Цілі слова можуть бути набрані великими літерами та виділятися з особливою емфазою, як вимовлені з особливою емфазою або особливо голосно [2, с. 309].

До шрифтового акцентування тексту також відноситься курсив, яким виділяють цитати, епіграфи, слова іншої мови та все те, що є незвичним для

даного контексту або потребує посилення уваги. Часте використання курсиву у художньому тексті досліджується під час стилістичного аналізу [2, с. 310].

Приклади вживання усіх перерахованих засобів були знайдені нами у матеріалі дослідження на позначення сімейних цінностей, вони описані та проаналізовані у практичній частині дипломної роботи.

2.2 Система лінгвостилістичних засобів втілення сімейних цінностей

2.2.1 Синтаксичні засоби. У повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика” нами були виявлені наступні синтаксичні засоби: паралельні конструкції, повтор, клімакс, інверсія, риторичні запитання та квазі стверджувальні речення.

На противагу українській мові, англійській мові властивий прямий порядок слів. Проте це не означає, що зміна порядку слів є неможливою в англійській мові, а лише те, що перестановка членів речення є важливою. Будь-які значущі зміни у порядку слів називаються інверсією. Важливо розрізнати граматичну та стилістичну інверсії. Граматична інверсія несе у собі зміни граматичного значення синтаксичної структури. Процес трансформації стверджувального речення на питальне є граматичною інверсією [41, с. 89]. З точки зору стилістичного аналізу, досліджується лише інверсія стилістичного (експресивного) характеру [2, с. 221].

Особлива динамічність розповіді відбувається шляхом переміщення постпозитиву на перше місце:

“*On we go!*” (75, с. 72).

Стилістична інверсія не змінює граматичну суть (граматичний тип) речення, вона полягає у незвичному упорядкуванні слів з метою виділення найважливішого слова [41, с. 90].

У повісті Р. Дала “Чарлі та шоколадна фабрика” виявляємо наступні випадки інверсії:

“Only once a year, on his birthday, did Charlie Bucket ever get to taste a bit of chocolate.” (75, с. 6).

Переміщення обставини часу на початок речення акцентує увагу на матеріальному становищі сім'ї Бакетів, на їх неспроможності забезпечити гідний рівень життя.

“In the summertime, this wasn't too bad, but in the winter, freezing cold draughts blew across the floor all night long, and it was awful.” (75, с. 5).

Маркери часу, що базуються на протиставленні пів року, зображують життя Бакетів, умови їх побуту. Читачеві стає зрозумілим те, що для родини складно пережити зиму, адже вони не можуть облаштувати свій будинок засобами для обігріву та термоізоляції.

У тексті повісті знаходимо також риторичні запитання, тобто запитання, які не потребують відповіді і застосовуються для того, щоб привернути увагу, підвищити емоційний тон розмови. Риторичне запитання містить у собі відповідь, його ціль – мотивувати читача до роздумів чи переживань, збільшити його активність, неначе змушуючи його самостійно дійти висновку.

Розповідаючи про велич містера Вонки, дідусь Джо неодноразово використовує риторичні запитання (див. Додаток А, приклад 1). Розповідаючи про майстерність майстра шоколадної справи, він використовує питальну конструкцію *did you know*, немовби наголошуючи на тому, що талант та винаходи Віллі Вонки є визнані у всьому світі. Окрім того, дідусь звертається до інших стареньких – *isn't that so*, вимагаючи підтвердження своїх слів іншими членами сім'ї.

Відповідь на риторичне питання є загальновідомою для всіх дорослих. Хлопчик обожнює шоколад, а також історії про нього. Кожного вечора він приходить до стареньких аби почути ще більше деталей про виготовлення солодошів.

“Did you know that he's invented a way of making chocolate ice cream so that it stays cold for hours and hours without being in the refrigerator?”

“Quite right!” the others agreed, nodding their heads. “Mr. Wonka has done it.” (75, с. 9).

Риторичне запитання додає експресивності спілкуванню, звертає увагу читача та слухача на певні факти. Використовуючи дану конструкцію речення, дідусь Джо розповідає про винахідливість містера Вонки, підкреслюючи його майстерність.

Квазі-стверджувальні речення є особливим типом риторичних запитань, що мають негативний предикат. Використання таких негативних запитань виконує функцію стверджувального речення [41, с. 91]:

“True” cried all four of them at once. “Of course it’s true! Good heavens, didn’t you know that? It’s about fifty times as big as any other!” (75, с. 8).

У даному випадку запитання наголошує на тому, що містер Вонка та його шоколадна фабрика є відомими у всьому світі.

““Clever!” cried the old man. “He’s more than that! He’s a magician with chocolate! He can make anything – anything he wants! Isn’t that a fact, my dears?”

The other three old people nodded their heads slowly up and down, and said, “Absolutely true. Just as true as can be.”” (75, с. 8).

Питальна форма *“Isn’t that a fact, my dears?”* містить у собі семантичне значення стверджувального речення *“It is a fact”*. Підтвердження слів дідуся Джо бабусями та дідусем діє переконливо на Чарлі.

““Perfectly true!”, cried Grandma Josephine. “And he sends them to all the four corners of the earth! Isn’t that so, Grandpa Joe?”

“It is, my dear, it is.”” (75, с. 9.)

Застосування риторичного запитання у наведеному вище прикладі додає особливої експресивності висловлюванню, наголошуючи на неймовірних досягненнях майстра з виготовлення шоколаду. Звертання у квазі-стверджувальному реченні до дідуся Джо, знавця творінь містера Вонки, підкріплює правдивість факту, адже ніхто не має сумнівів щодо його обізнаності.

““Wouldn’t it be something, Charlie, to open a bar of chocolate and see a Golden Ticket glistening inside!”

“It certainly would, Grandpa. But there isn’t a hope,” Charlie said sadly. “I only get one bar a year.”” (75, с. 16).

У цій контекстуальній ситуації запитання має пом’якшувальну дію. Очевидним є те, що маючи лише одну шоколадну плитку отримати бажаний золотий квиток майже не можливо. Однак сімейство Бакетів, зокрема дідусь Джо та Чарлі, дозволяють собі хоча б на мить подумати про це.

““A Wonka chocolate bar!” cried Charlie. “It is a Wonka bar, isn’t it?””

“Yes, my love,” his mother said. “Of course it is.”” (75, с. 20).

Чарлі чітко усвідомлював який подарунок отримає на свій день народження, тому що кожного року він одержував одну плитку шоколаду від усіх членів сім’ї. Однак за допомогою риторичного запитання транслюється захоплення, емоційне піднесення хлопчика від очікування бажаних ласощів, якими він мав можливість смакувати лише один раз на рік.

““Oh, wouldn’t it be wonderful if I found the third Golden Ticket inside it?” Charlie said.

“Bring it in here when you get it,” Grandpa Joe said. “Then we can all watch you taking off the wrapper.”” (75, с. 20).

Варто відзначити підтримку у родині Бакетів. Дідусь Джо не руйнує надії онука та не критикує його мрійливість, а навпаки, заохочує Чарлі.

““The old man’s fingers were trembling most terribly as they fumbled with the wrapper. “We don’t have a hope, really,” he whispered, giggling a bit. “You do know we don’t have a hope, don’t you?””

“Yes,” Charlie said. “I know that.”” (75, с. 26).

Питальна форма, що слугує твердженням, створює сильніший ефект, ніж звичайна констатація факту. Розуміючи, що відсутність золотого квитка у шоколадному батончику засмутить хлопчика, рідні прагнуть допомогти йому впоратись з цим.

“How d’you do? And how d’you do? And how d’you do again? He is pleased to meet you.” (75, с. 5).

Ще одним важливим засобом на позначення сімейних цінностей у повісті є

паралельні конструкції. Паралельна конструкція – це художній засіб, який може зустрічатися не стільки в реченні, скільки у макроструктурах, наприклад абзаці. Необхідною умовою паралельної конструкції є однакова, або схожа, синтаксична структура у двох або більше реченнях або у частинах речення, які мають близьку послідовність [15, с. 187], як у наступному прикладі:

“Often, Charlie’s mother and father would come in as well, and stand by the door, listening to the stories that the old people told; and thus, for perhaps half an hour every night, this room would become a happy place, and the whole family would forget that it was hungry and poor.” (75, с. 8).

Між членами сім’ї Бакетів панувала ідилія, їм було комфортно разом. Вечорами вони мали змогу зібратись разом і спілкуватись, відволікаючись від проблем, відчуваючи щастя та забувши про проблеми.

Паралельні конструкції часто підкріплюються повторенням слів (лексичне повторення), сполучниками та прийменниками (полісиндетон). Чиста паралельна конструкція, однак, не залежить від будь-якого іншого типу повторення, крім повторення синтаксичної конструкції речення [15, с. 187].

“Nobody in the family gave a thought now to anything except the two vital problems of trying to keep warm and trying to get enough to eat.” (75, с. 28).

Тут же нам важливо підкреслити, що зарплатні містера Бакета критично не вистачало для забезпечення потреб сім’ї, тож ми бачимо, що все, про що думали всі шість осіб, були речі першої необхідності, а саме їжа й обігрів будинку.

У стилі художнього письма паралельна побудова виконує емоційну функцію. Ось чому він в основному використовується як технічний засіб при побудові інших стилістичних засобів, забезпечуючи їх єдність [15, с. 188].

Ще одним засобом граматичного вираження є повтор. Посилаючись на Арнольд І. В., повтор – стилістична фігура, що полягає у повторі звуків, слів, морфем, синонімів чи синтаксичних конструкцій, що знаходяться близько один біля одного, щоб їх можна було помітити [2, с. 244].

“Charlie smiled nervously and sat down on the edge of the bed. He was holding his present, his only present, very carefully in his two hands. WONKA’S WHIPPLE-SCRUMPTIOUS FUDGEMALLOW DELIGHT, it said on the wrapper.” (75, с. 21).

У даному випадку повтор іменника *“present”* використаний для наголошення на тому, що Чарлі отримував лише один подарунок на рік. Ми помічаємо його хвилювання, емоційне збудження, адже він очікував на цей подарунок впродовж всього року.

Чарлі перебуває у близьких стосунках зі своєю матір’ю. Отримавши п’ятий золотий квиток, який він мріяв отримати, хлопчик поспішає до рідних, гукає одразу місіс Бакет, бажаючи поділитись радісною звісткою (див. Додаток А, приклад 2).

Після отримання пропозиції переїхати до Містера Вонки та стати його спадкоємцем, Чарлі не міг стримувати свого захоплення. Дізнавшись, що всі члени родини Бакетів матимуть нагоду переїхати до хорошого будинку та налагодити своє життя, хлопчик знову мчав в обійми матері аби розповісти їй цю новину.

““My dear boy,” said Grandpa Joe, raising himself up a little higher on his pillow, Mr. Willy Wonka is the most amazing, the most fantastic, the most extraordinary chocolate maker the world has ever seen! I thought everybody knew that!”

“I knew he was famous, Grandpa Joe, and I knew he was very clever ...”

“Clever!” cried the old man. “He’s more than that! He’s a magician with chocolate! He can make anything – anything he wants! Isn’t that a fact, my dears?”

“But Grandpa, who, cried Charlie, who is Mr. Wonka using to do all the work in the factory?”” (75, с. 8).

Наведені вище фрагменти діалогів між дідусем Джо та Чарлі підтверджують, що дитині подобалось проводити час з дідусем. Він обожнював слухати захопливі історії старенького, ставив багато запитань, чим показував свою уважність, не ставлячи під сумнів об’єктивність відповідей.

Чарлі проводив кожний вечір разом з бабусями та дідусями. Проаналізувавши їхнє спілкування ми дійшли висновку, що хлопцеві справді

подобалось проводити час у такій компанії, він спілкувався з ними не через почуття обов'язку, а з власного бажання.

““It certainly would, Grandpa. But there isn't a hope,” Charlie said sadly. “I only get one bar a year.”

“You never know, darling,” said Grandma Georgina. “It's your birthday next week. You have as much chance as anybody else.”

“I'm afraid that simply isn't true,” said Grandpa George. “The kids who are going to find the Golden Tickets are the ones who can afford to buy bars of chocolate every day. Our Charlie gets only one a year. There isn't a hope.”” (75, с. 17).

Хотілося б відзначити, що у даному прикладі повтор використовується у якості обрамлення ідеї, що надія отримати золотий квиток є марною. Намагаючись підтримати хлопчика, дорослі неодноразово повторювали, що ймовірність знайти запрошення на фабрику містера Вонки мізерна. Очевидно, що останній квиток міг бути будь-де, проте старенькі хотіли вберегти онука від розчарування та наголошували, що не все у світі відбувається чесно та справедливо.

Для зображення почуттів і поведінки хлопчика після отримання шоколаду був застосований клімакс (див. Додаток А, приклад 3) – стилістичний прийом, що полягає у співставленні деяких компонентів висловлювання до одного референта у порядку наростання експресивності й емоційної напруженості [43, с.182].

Експресивність певних лексичних одиниць у градаційному ряді тісно пов'язана з їх емоційною забарвленістю, зі значимістю їх змісту та можливістю виражати різну ступінь напруженості у висловлюванні. В обраному нами прикладі градація виникає внаслідок використання емпатичний повторів і перерахувань [43, с. 183].

Впродовж всього року дорослі відкладають кошти на подарунок для Чарлі – омріяний шоколадний батончик. Лише на свій день народження хлопчик отримує шоколад, який може з'їсти сам. У день отримання презенту хлопчик не наважується навіть розгорнути обгортку шоколадки, він зберігає її, неначе скарб, в дерев'яній коробочці. Чарлі досить довго не торкається такої цінності, лише

коли він більше не спроможний стримувати себе, розриває край обгортки шоколадки та куштує її малесенький шматочок. Хлопчик настільки бережливо ставився до свого подарунка, що маленького батончика йому вистачало більше, ніж на місяць.

Ми помітили як зростає напруженість при погляді на батончик, розгортання його обгортки, смакування маленькими шматочками, піком задоволення для хлопчика є смакування солодощами.

Узагальнюючи зазначену нами інформацію, варто виокремити те, що сімейні цінності у повісті втілюються за допомогою таких синтаксичних засобів як: паралельні конструкції, повтор, клімакс, інверсія, риторичні питання та квазі-стверджувальні речення.

Найчисельнішими серед них є риторичні питання (включаючи квазі-стверджувальні речення), що у відсотковому відношенні становить 40%, на другому місці за частотою вживання зустрічається повтор – 32%. Паралельні конструкції та інверсія складають по 12% кожна. Клімакс займає останнє місце – 4%.

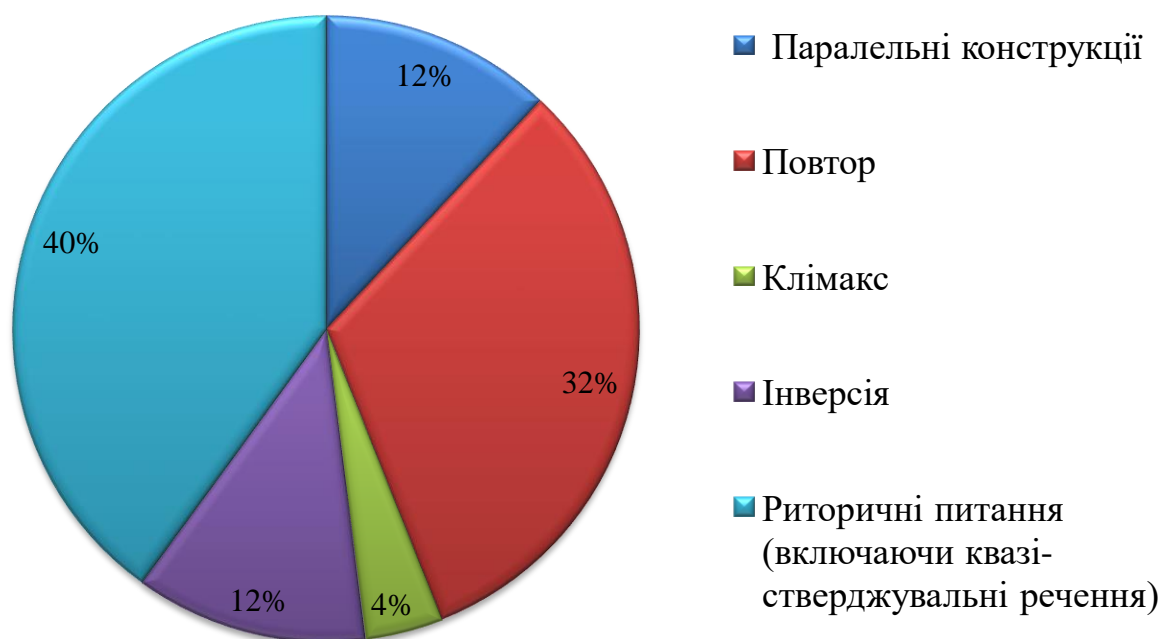

Рис. 2.2.1 – Вживання синтаксичних засобів

2.2.2 Стилiстичнi засоби. У цьому пiдроздiлi ми визначимо стилiстичнi засоби вираження сiмейних цiнностей в повісті Роальда Дала “Чарлі і шоколадна фабрика”.

У лiнгвістиці iснують рiзнi термини для лексичних одиниць, якi увиразнюють текст, тобто роблять його бiльш помiтним, ефективнiшим i тому надають йому додаткову iнформацію. Їх називають виразними засобами, стилiстичними засобами, стилiстичними маркерами, тропами та фiгурами мови [15, с. 21].

Бiльшiсть мовознавцiв розрiзняють звичайнi (також: суттєвi, референтнi) смисловi та стилiстичнi вiдмiнностi в значеннi. Iншi науковцi ще видiляють специфiчнi лексичнi значення, якi можна назвати стилiстичними. Такi значення йдуть поряд iз первинними i, так би мовити, накладаються на них [там само].

У ходi дослiдження, ми змогли виокремити такий стилiстичний засiб, як порiвняння. Порiвняння (англ. Simile вiд лат. Similis – подiбне) – стилiстичний прийом, що полягає у частковому уподiбненнi двох об’єктiв дiйсностi (або їх властивостей), що вiдносяться до рiзних класiв. Порiвнюванi предмети не є повнiстю iдентичними, вони мають лише деякi спiльнi риси. Констатація їх часткової схожостi дає нове сприйняття предмета [43, с. 175].

Порiвняння – це структура, що складається з двох компонентiв: суб’єкта порiвняння та об’єкта порiвняння, поєднаних формальними показниками мисленнєвої операції уподiбнення, такими як as, as...as, like, as though, as if, such as та iншими. Якщо формальний iндикатор порiвняння вiдсутнiй, то у таких випадках лексичне значення дiєслiв пiдкреслює тип семантичних вiдносин мiж елементами висловлювання: to resemble, to remind, to seem та iншi [там само].

Наступний фрагмент тексту демонструє в першому випадку вiдсутнiсть, а в другому наявнiсть формального показника порiвняння. Характеризуючи складнi умови життя, особливо в холодну пору року, автор використовує порiвняння для чiткого розумiння читачем життя Бакетiв:

“After the snow, there came a freezing gale that blew for days and days without stopping. And oh, how bitter cold it was! Everything that Charlie touched seemed to be

made of ice, and each time he stepped outside the door, the wind was like a knife on his cheek.” (75, с. 28).

Варто відрізнати образні стилістичні порівняння (simile) від логічних (comparison), які оперують поняттями, що належать до одного класу, для встановлення ступеня їх схожості та відмінності. При логічному порівнянні беруться до уваги всі властивості обох об'єктів, але з них виділяється одна для порівняння. Образне порівняння зазвичай виключає всі властивості об'єктів, окрім однієї, що являється спільною для них [43, с. 176].

Досліджуючи текст, нами були виявлені наступні образні стилістичні порівняння:

“He was the only bright thing in their lives, and his evening visits were something that they looked forward to all day long.” (75, с. 8).

У прикладі Чарлі порівнюється з світлом для його старих дідусів та бабусь, які не маючи ні грошей, ні здоров'я знаходять своє щастя в підростаючому онуці.

“They were as shrivelled as prunes, and as bony as skeletons, and throughout the day, until Charlie made his appearance, they lay huddled in their one bed, two at either end, with nightcaps on to keep their heads warm, dozing the time away with nothing to do.” (75, с. 8).

Порівняння бабусь і дідусів з чорносливом та скелетами створює образ знесилених, втомлених людей. Вони впродовж всього дня тісняться майже нерухомо в одному ліжку, розуміючи свою безвихідну ситуацію. Проте наступний приклад демонструє значні зміни у поведінці та самопочутті стареньких, особливо дідуся Джо:

“But in the evenings, when Charlie, his beloved grandson, was in the room, he seemed in some marvellous way to grow quite young again. All his tiredness fell away from him, and he became as eager and excited as a young boy.” (75, с. 9).

Щасливий від спілкування з онуком, дідусь порівнюється з молодим хлопцем, у такі моменти він активний, життєрадісний і готовий розповісти безліч історій Чарлі. Саме Чарлі є скарбом для всієї родини, поруч з ним всі дорослі стають життєрадісними, вони щиро бажають кращого майбутнього хлопчику. Дім

головних героїв, такий маленький і бідний, в якому завжди не вистачало їжі, є місцем, де панує щастя, місцем, де родина може забути про голод і негоди.

“Mother!” yelled Charlie, rushing in on them like a hurricane. “Look! I’ve got it! The last Golden Ticket!” (75, с. 34).

Порівняння Чарлі з ураганом несе в собі значний емоційний підтекст. Хлопчик поспішав додому, адже хотів бути разом зі своїми рідними у важливий для нього момент. Адже саме у своєму будинку він міг завжди розраховувати на розуміння та підтримку.

Нами було виявлено, що у творі доволі часто застосовується такий стилістичний засіб, як епітет. І. В. Арнольд характеризує епітет як лексико-синтаксичний троп, який виконує функцію визначення, або обставини, або звертання. Цей стилістичний засіб відрізняється необов’язково переносним значенням означуваного слова, обов’язково має емотивні, експресивні й інші конотації, завдяки яким виражається відношення автора до предмета [2, с. 130].

Властивість бути епітетом виникає в слові чи декількох словах лише у відношенні з назвою предмета чи явища, що він характеризує. Особливо часто у якості епітета виступають прикметники, дієприкметники або ж іменники [2, с. 130].

Розрізняють декілька видів епітетів. Під постійними епітетами ми розуміємо такий засіб виразності, що часто зустрічається з означуваним предметом або явищем у межах певного художнього стилю. Протилежними їм є індивідуально-авторські епітети, що виділяють у предметах чи явищах ті якості, які важливі для даної ситуації і не формують постійних пар [2, с. 132].

У спілкуванні між собою, члени сім’ї часто використовують такі узуальні епітети, як *“dear”*, *“darling”*:

“My dear boy,” said Grandpa Joe, raising himself up a little higher on his pillow, “Mr. Willy Wonka is the most amazing, the most fantastic, the most extraordinary chocolate maker the world has ever seen!” (75, с. 8).

“My dear boy,” said Grandpa Joe, “that is one of the great mysteries of the chocolate-making world.” (75, с. 14).

“Open it, my dear,” Grandma Georgina said. “Please open it. You’re making me jumpy.” (75, с. 22).

“Calm yourself, my darling wife,” said Grandpa Joe, stepping out of the lift. “It’s only us.” (75, с. 99).

“Clever!” cried the old man. “He’s more than that! He’s a magician with chocolate! He can make anything — anything he wants! Isn’t that a fact, my dears?” (75, с. 8).

“I certainly will. Sit down beside me on the bed, my dear, and listen carefully.” (75, с. 9).

““Charlie, dear,” Mrs. Bucket called out from where she was standing by the door, “it’s time for bed. That’s enough for tonight.”

“But, Mother, I must hear . . .”

“Tomorrow, my darling . . .” (75, с. 12).

Наведені вище епітети підкреслюють ніжне ставлення один до одного в родині, наголошують на тому, що в родині панують злагода та любов.

До індивідуально-авторських епітетів можна віднести:

“The Buckets, of course, didn’t starve, but every one of them – the two old grandfathers, the two old grandmothers, Charlie’s father, Charlie’s mother, and especially little Charlie himself – went about from morning till night with a horrible empty feeling in their tummies.” (75, с. 6).

Дослідниками було виявлено, що значна кількість епітетів пов’язана з поняттям “людина”, що зумовлено антропоцентризмом художньої літератури. У розглянутому нами творі були виділені епітети за наступними ознаками людини [18, с. 41]:

1. за майновим станом:

“But a toothpaste cap-screw is never paid very much money, and poor Mr. Bucket, however hard he worked, and however fast he screwed on the caps, was never able to make enough to buy one half of the things that so large a family needed.” (75, с. 5).

У тексті наголошується на тому, що як би містер Бакет наполегливо не працював, родині не вистачало коштів для комфортного життя.

2. за віком:

“Mr. and Mrs. Bucket have a small boy whose name is Charlie.” (75, с. 5).

“He’s a fine little fellow,” said Grandpa George. “He deserves better than this.” (75, с. 29).

“Charlie looked up. Four kind old faces were watching him intently from the bed.” (75, с. 22).

3. за родинними стосунками:

“But in the evenings, when Charlie, his beloved grandson, was in the room, he seemed in some marvellous way to grow quite young again. All his tiredness fell away from him, and he became as eager and excited as a young boy.” (75, с. 9).

Зазначений вище епітет зображує хороше ставлення стареньких до Чарлі, показує те, що хлопчик був найбільшою цінністю їхнього життя.

4. за особливістю характеру і поведінки:

“Little Charlie looked slowly around at each of the four old faces, one after the other, and they all looked back at him. They were friendly smiling faces, but they were also quite serious.” (75, с. 12).

У наступному прикладі, автор застосовує епітет *gently* для опису того, як саме бабуся звертається до онука:

“Then,” Mrs. Bucket said gently, “You mustn’t be too disappointed, my darling, if you don’t find what you’re looking for underneath that wrapper. You really can’t expect to be as lucky as all that.” (75, с. 21).

Так само і містер Бакет м’яко відповідає своїй дружині, автор знову застосовує епітет *gently*, для того, щоб передати теплі відносини подружжя:

“There’s no must about it, my dear,” Mr. Bucket said gently.” (75, с. 36).

Серед епітетів, що пов’язані з абстрактними поняттями, нами були знайдені художні засоби, що передають ознаку за кількісно-порядковим членуванням [18, с. 43]:

“They all looked forward to Sundays because then, although they had exactly the same, everyone was allowed a second helping.” (75, с. 6).

Використання порядкового числівника у зазначеному прикладі звертає увагу читача на те, що родина не може дозволити собі навіть достатньо їжі. Як відомо з контексту, Чарлі відмовляється отримати другу порцію обіду, адже знає, що у результаті цього хтось з дорослих залишиться голодним.

Наступним, виявленим нами стилістичним засобом на позначення сімейних цінностей, є метафора. Термін “метафора”, як виявляє етимологія цього слова, означає перенесення певної якості від одного об’єкта до іншого. З часів давньогрецької та римської риторики цей термін, як відомо, позначав перенесення значення від одного слова до іншого. Він все ще широко використовується для позначення процесу, в якому слово набуває похідне значення [15, с. 125].

Метафори, як і інші стилістичні засоби, можна класифікувати за ступенем несподіваності. Таким чином, метафори, які є досить непередбачуваними, називаються справжніми метафорами. Ті метафори, які зазвичай використовуються в мовленні, а іноді навіть фіксуються в словниках як експресивні засоби мови – це банальні метафори або мертві метафори [там само]:

““Come to bed, my darling,” said Charlie’s mother. “Tomorrow’s your birthday; don’t forget that, so I expect you’ll be up early to open your present.”

“A Wonka chocolate bar!” cried Charlie. “It is a Wonka bar, isn’t it?”

“Yes, my love,” his mother said. “Of course it is.”” (75, с. 20).

Приклад демонструє використання метафоричного виразу “*my love*”, яким Місіс Бакет називає свого маленького сина.

Відповідно до І. В. Арнольд, існують прості та розгорнуті метафори. Метафора, виражена одним образом, називається простою, вона може бути виражена не лише одним словом. Розгорнута, або поширена метафора, складається з декількох метафорично використаних слів, тобто з взаємопов’язаних простих метафор, які доповнюють одна одну [2, с. 124].

У повісті Роальда Дала “Чарлі і шоколадна фабрика” були виявлені прості метафори, що є характерним для творчості письменника. Він не перевантажував

зміст твору складними образами, адже прагнув досягти цілковитого розуміння змісту юними читачами.

“But as soon as they heard the door opening, and heard Charlie’s voice saying, “Good evening, Grandpa Joe and Grandma Josephine, and Grandpa George and Grandma Georgina,” then all four of them would suddenly sit up, and their old wrinkled faces would light up with smiles of pleasure – and the talking would begin.” (75, с. 8).

Поява Чарлі у будинку неначе освітлювала все навкруги, старенькі не зважали на фізичний дискомфорт, адже об’єкт радощів, Чарлі, був поруч з ними.

“Often, Charlie’s mother and father would come in as well, and stand by the door, listening to the stories that the old people told; and thus, for perhaps half an hour every night, this room would become a happy place, and the whole family would forget that it was hungry and poor.” (75, с. 8).

Завдяки спілкуванню у родинному колі, Бакети хоча б на деякий час ставали щасливими. У цей період всі проблеми були залишалися ззовні будинку, їхнього щасливого місця.

“And I’ll tell you something else that’s true,” said Grandpa Joe, and now he leaned closer to Charlie, and lowered his voice to a soft, secret whisper. “Nobody... ever ... comes ... out!” (75, с. 11).

Характеристика голосу дідуса викликає приємні емоції та асоціюється з чимось м’яким і ніжним. Тому ми можемо стверджувати, що відносини між дідусем і онуком були добре налагоджені.

Окрім того, нами була виявлена конвергенція (див. Додаток А, приклад 3) – процес сходження в одному місці декількох стилістичних засобів, які використовуються для однієї стилістичної функції. При взаємодії тропи відтіняють і висвітлюють один одного, надаючи більшої експресивності, емоційної та логічної виразності для того, щоб зазначена інформація не залишилась непоміченою читачем [2, с. 101].

День народження був особливим для Чарлі, саме в цей день він отримував єдиний на рік шоколадний батончик. Тому для підкреслення того факту, що

хлопчик з нетерпінням чекав подарунка, автор використав епітет “*marvelous birthday*”.

Також варто відзначити те, що для позначення дня народження було використано ще один троп, а саме перифраз, що полягає у заміні назви предмета описовим зворотом, зазначаючи характерні ознаки предмета чи явища [2, с. 130]. Для заміни лексичної одиниці “*birthday*” було використано наступні перифрази “*special occasion*”, “*great day*”.

Окрім того, ми помітили використання порівняння, а саме, зіставлення цінності плитки шоколаду з плиткою чистого золота. Для родини Бакетів шоколадний батончик вартістю у шість пенсів був розкішшю. Хлопчик з розумінням ставився до фінансового становища сім’ї та ніколи не наполягав на задоволенні своїх бажань.

Ще одним прикладом перифрази є наступний випадок:

“*Little Charlie looked slowly around at each of the four old faces, one after the other, and they all looked back at him. They were friendly smiling faces, but they were also quite serious.*” (75, с. 12).

У зазначеному зразку використання “*four old faces*”, “*friendly smiling faces*” для позначення образу бабусь і дідусів додає додаткового емоційного забарвлення. Проаналізувавши цей фрагмент, ми розуміємо, що і хлопчику, і стареньким було комфортно та приємно знаходитись в одній компанії.

Отже, результати дослідження показали, що найбільш популярним стилістичним засобом вираження сімейних цінностей є епітети, вживання яких складає 58% від усіх інших засобів, використаних в тексті.

16% від загальної кількості прикладів вживання стилістичних фігур складає порівняння. Найменш численну групу стилістичних засобів представляють собою такі стилістичні засоби як метафора та перифраз по 4% кожний.

Наочно продемонструємо результати дослідження на рис. 2.2.2

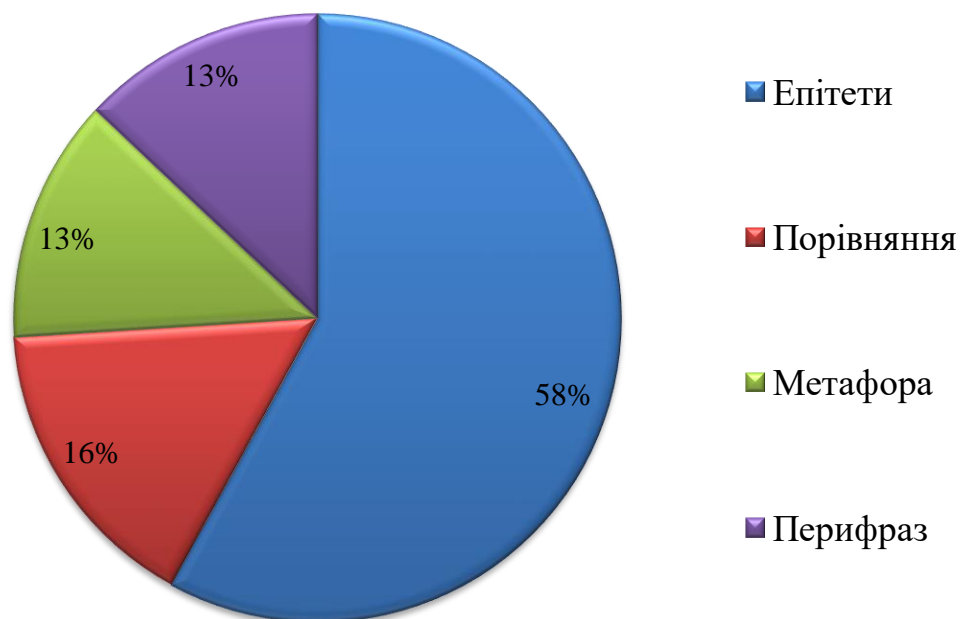

Рис. 2.2.2 – Вживання стилістичних засобів

2.2.3 Графічні засоби. У сучасній лінгвістиці існує зацікавленість у вивченні графічних засобів як яскравих ідейно-стильових особливостей окремого письменника, що знаходить своє відображення у використанні автором графічних засобів для фіксації, розгортання та зміни сюжетної лінії [44, с. 150].

Найбільш вживаними графічними знаками є: використання різних шрифтів, розподіл тексту на абзаци, використання заголовних букв і розділових знаків. Графічна форма літературного твору налаштовує читача на емоційність і експресивність повідомлення. Графічні стилістичні засоби необхідні для того, щоб повідомити читачеві те, що в усному мовленні передається наголосом, інтонацією та тоном голосу, паузами, наголосами або подвоєнням деяких звуків тощо [44, с. 151].

Для виділення слів, особливо важливих для розуміння сенсу речення, Роальд Дал використав великі літери, що демонструється у наступному прикладі:

“Charlie felt it worst of all. And although his father and mother often went without their own share of lunch or supper so that they could give it to him, it still wasn’t nearly enough for a growing boy. He desperately wanted something more filling and satisfying than cabbage and cabbage soup. The one thing he longed for more than anything else was ... CHOCOLATE.” (75, с. 6).

У зазначеній вище ситуації повідомляється, що батько та матір самовіддано віддавали свої порції їжі Чарлі, хоча ті, не могли вгамувати голод. Три крапки вказують на довгу паузу перед важливим словом, у нашому випадку – шоколад, для того, щоб привернути до нього увагу. Хлопчик щодня мріяв про солодощі, хоча й знав, що таку розкіш може отримати лише один раз на рік.

“In the town itself, actually within sight of the house in which Charlie lived, there was an ENORMOUS CHOCOLATE FACTORY!” (75, с. 6).

“And it wasn’t simply an ordinary enormous chocolate factory, either. It was the largest and most famous in the whole world! It was WONKA’S FACTORY, owned by a man called Mr. Willy Wonka, the greatest inventor and maker of chocolates that there has ever been.” (75, с. 7).

“Oh, how he loved that smell!” (75, с. 7).

Відповідно до контексту повісті, ми розуміємо, що Чарлі отримував вдосталь уваги та турботи від рідних. Сім’ї Бакетів властива гармонія, любов, підтримка та піклування, проте їм не вистачало матеріальних засобів. Юнак міг лише споглядати і відчувати запах солодощів, а фабрика містера Вонки, як і він сам, здавались йому надзвичайними; шоколадна фабрика була місцем його мрій.

Важливе місце серед графічних стилістичних засобів займає пунктуація, оскільки, окрім поділу речення на синтаксичні частини, вона функціонує у ролі розчленовувача тексту на речення та зображує загальну характеристику речення (питання, вигук, ствердження). Саме пунктуація вказує на значну кількість елементів, важливих в емоційно-експресивному відношенні, наприклад, емоційні паузи, іронію [2, с. 297].

““Mother!” , yelled Charlie, rushing in on them like a hurricane. “Look! I’ve got it! Look, Mother, look! The last Golden Ticket! It’s mine! I found some money in the

street and I bought two bars of chocolate and the second one had the Golden Ticket and there were crowds of people all around me wanting to see it and the shopkeeper rescued me and I ran all the way home and here I am! IT'S THE FIFTH GOLDEN TICKET, MOTHER, AND I'VE FOUND IT!” (75, с. 34).

Весь фрагмент наповнений вигуками, що символізують піднесений настрій Чарлі, його почуття. Також є речення, що повністю складається з великих букв, що у свою чергу вказує на те, що головний герой голосно говорить або кричить. Він нічого не приховує від матері та розповідає про свою знахідку. Хлопчика не критикують за те, що частину знайдених коштів він витратив на задоволення свого бажання, на шоколад. Мати розуміє вчинок сина та щиро радіє за таку можливість, що йому випала.

“Yippeeeeeeeeeee!” he shouted. “Three cheers for Charlie! Hip, hip, hooray!” (75, с. 34).

Дідусь Джо радіє за Чарлі, його вигуки є щирими, позаяк він, мабуть, був єдиним з дорослих, хто міг справді повірити в удачу Чарлі.

Стилістична роль розділових знаків не є рівноцінною. Варто відзначити знак оклику та знак питання, насиченість якими свідчить про емоційність тексту, як це можна побачити у наступному прикладі:

““And I’ll tell you something else that’s true,” said Grandpa Joe, and now he leaned closer to Charlie, and lowered his voice to a soft, secret whisper. “Nobody... ever ... comes ... out!”

“Out of where?” asked Charlie.

“And ... nobody ... ever ... goes ... in!”

“In where?” cried Charlie.

“Wonka’s factory, of course!”” (75, с. 11).

Чарлі з захопленням слухав історії дідуса Джо та кожного вечора приходив до стареньких аби поспілкуватися з ними. У зазначеному прикладі помітно яким експресивним оповідачем був дідусь, він змінював інтонацію, гучність голосу та робив паузи, від чого у Чарлі перехоплювало подих.

““Charlie, dear,” Mrs. Bucket called out from where she was standing by the door, “it’s time for bed. That’s enough for tonight.”

“But, Mother, I must hear ...”

“Tomorrow, my darling ...”” (75, с. 12).

Важливу роль відіграють емоційні паузи, позначені шляхом використання тире чи трьох крапок. У наведеному вище прикладі емоційні паузи допомагають помітити хороше ставлення матері до сина. Вона не вказує авторитарно Чарлі, що вже час йти у ліжку, а ніжно та спокійно звертається до нього.

“Charlie smiled nervously and sat down on the edge of the bed. He was holding his present, his only present, very carefully in his two hands. WONKA’S WHIPPLE-SCRUMPTIOUS FUDGEMALLOW DELIGHT, it said on the wrapper.” (75, с. 21).

Написання назви цукерки великими літерами свідчить про те, що цей гостинець був бажаним. Чарлі не отримував подарунків, окрім одного на свій день народження, та усвідомлював, що його родина не може дозволити більшої розкоші, чим шоколадний батончик.

“Then suddenly, as though he couldn’t bear the suspense any longer, Charlie tore the wrapper right down the middle ... and on to his lap, there fell ... a light brown creamy-coloured bar of chocolate.” (75, с. 22).

Використання трьох крапок символізує емоційну напругу Чарлі під час розгортання плитки шоколаду та розчарування хлопчика. Незважаючи на те, що шанси знайти золотий квиток були мізерними, головний герой не втрачав надію до останнього.

“Well – that’s that!” said Grandpa Joe brightly. “It’s just what we expected.” (75, с. 22).

У цій мовленнєвій ситуації тире виконує функцію паузи, що виникла у момент, коли Чарлі не знайшов золотого квитка у своєму шоколадному батончику. Приховуючи своє розчарування дідусь намагався підтримати онука, нагадуючи йому, що ймовірність отримати квиток була невеликою.

““Here, Mother, have a bit. We’ll share it. I want everybody to taste it.”

“Certainly not!” his mother said.

And the others all cried, “No, no! We wouldn’t dream of it! It’s all yours!” (75, с. 22).

Маючи лише один маленький шоколадний батончик, головний герой прагне поділитись ним з рідними, незважаючи на те, що наступна можливість отримати батончик буде лише через рік. Дорослі водночас відмовляються від ласощів, адже знають про пристрасть Чарлі до шоколаду.

““Have you got it?” whispered Grandpa Joe, his eyes shining with excitement. Charlie nodded and held out the bar of chocolate. WONKA’S NUTTY CRUNCH SURPRISE, it said on the wrapper.

“Good!” the old man whispered, sitting up in the bed and rubbing his hands.

“Now – come over here and sit close to me and we’ll open it together. Are you ready?”” (75, с. 22).

Дідусь Джо віддав свої останні заощадження Чарлі для того, щоб він зміг купити ще один шоколадний батончик. У тексті дієслово “прошепотів” виділено курсивом, адже окрім дідуса та Чарлі ніхто не знав про ще одну спробу отримати омріяний квиток. Написання назви шоколадного виробу великими літерами показує яку важливість і значущість вона має для них. Фрагмент тексту містить вигук і паузу, що символізують емоційне збудження та зацікавленість старенького та його онука.

““They were staring at the silver coins lying there. The coins were all fivepenny pieces. There were nine of them altogether. Surely it wouldn’t matter if he spent just one more ...

“I think,” he said quietly, “I think ... I’ll have just one more of those chocolate bars. The same kind as before, please.”” (75, с. 31).

У Чарлі виникли сумніви як правильно розпорядитись знайденими коштами. Він діє нерішуче, зважуючи чи купувати другу плитку шоколаду, адже усвідомлює нестачу грошей у своїй сім’ї. Постійне недоїдання дається взнаки, тому хлопчик наважується придбати ще один шоколадний батончик.

“Charlie picked it up and tore off the wrapper ... and suddenly ... from underneath the wrapper ... there came a brilliant flash of gold.” (75, с. 31).

Головний герой вже не очікував отримати золотий квиток. Купуючи шоколад, він насамперед прагнув утамувати голод. У даній ситуації три крапки зображують здивування хлопчика, складність сприйняти той факт, що це насправді відбувається у його житті.

““The first day of February!” cried Mrs. Bucket. “But that’s tomorrow! Today is the last day of January. I know it is!”

“Cripes!” said Mr. Bucket. “I think you’re right!”

“You’re just in time!” shouted Grandpa Joe. “There’s not a moment to lose. You must start making preparations at once! Wash your face, comb your hair, scrub your hands, brush your teeth, blow your nose, cut your nails, polish your shoes, iron your shirt, and for heaven’s sake, get all that mud off your pants! You must get ready, my boy! You must get ready for the biggest day of your life!”” (75, с. 36).

Всі члени родини схвильовані, адже Чарлі отримав щасливий квиток в останню мить, що стало справжньою несподіванкою для всіх. Дорослі розуміють, що екскурсія на фабрику містера Вонки стане, можливо, найяскравішою подією у житті хлопця. Вони бажають щоб все пройшло якнайкраще та допомагають йому підготуватись до визначної події.

““Yippeeeeeee!” shouted Grandpa Joe, seizing Charlie by the hands and dancing round the room.”

“Hallelujah!” yelled Grandpa Joe. “Praise the Lord!”” (75, с. 36).

Вигуки дідуся Джо демонструють його безмежну радість через те, що саме він супроводжуватиме онука. Батько Чарлі благородно поступився шансом на користь старенького, знаючи наскільки важливими для нього є містер Вонка та його видатна фабрика.

Мовець інколи перериває своє міркування, не закінчивши речення, під впливом емоцій:

“Mother!” cried Charlie, rushing into Mrs. Bucket’s arms. “Mother! Mother! Listen to what’s happened! We’re all going back to live in Mr. Wonka’s factory and we’re going to help him to run it and he’s given it all to me and ... and ... and ... and ...” (75, с. 99).

Чарлі одразу поспішає все розповісти матері, що ілюструється вигуками у тексті. Життя всієї родини Бакетів змінилось так несподівано, що дихання хлопчика стало уривчастим і він неспроможний спокійно розповісти рідним все те, що сталося з ним і дідусем Джо впродовж дня.

Графічні засоби є важливим компонентом цілісного художнього образу, що створюється автором. Абзац є одним з поширених засобів авторського оформлення тексту, що підкреслює значимість кожного речення [43, с. 55].

Нами була виявлена така модель сегментації тексту, як мікросегментація (див. Додаток А, приклад 4) – поділ тексту на абзаци, що менші за розміром, ніж звичайні абзаци, які можуть складатися лише з одного речення. Завдяки процесу мікросегментації підвищується логічність та експресивність висловлювання. [43, с. 61].

Послідовність мікроабзаців, кожен з яких представляє окремий фрагмент ситуації, може виконувати різні функції. Так, у дослідженому нами прикладі, читач помічає напруженість, схвильованість Чарлі. Зазначена модель сегментації тексту немовби уповільнює дію, показує розвиток подій у всіх її деталях [там само].

Чарлі не одразу вірить у те, що справді знайшов п'ятдесят пенсів, мікроабзаци транслюють хід думок хлопчика, ми розуміємо, що для нього ця ситуація є моментом щастя. Далі його дії описані графічним шляхом, три крапки передають емоційну збудженість хлопчика, його розгубленість.

Ми також виявили, що обраному фрагменту властивий клімакс, наростання напруги сюжету. Піком у даній ситуації є усвідомлення того, що Чарлі отримав золотий квиток.

Проілюстрований нами випадок свідчить про те, що у Чарлі гідне моральне виховання. Хлопчик тратить лише незначну частину знайдених коштів, адже знає, що його родина потребує допомоги. Він не вчиняє егоїстично, відкладаючи гроші собі на солодощі, а згадує про шістьох дорослих, що недоїдають вдома.

Таким чином, проведений аналіз підтверджує, що графічні стилістичні засоби досить поширені в повісті Роальда Дала "Чарлі і шоколадна фабрика" та

пов'язані з граматичними, стилістичними, лексичними та іншими засобами виразності.

Серед графічних засобів ми виділили: використання різних шрифтів (18%), розподіл тексту на абзаци (2%), використання заголовних букв (13%) і розділових знаків. У тексті було виявлене часте використання тире (3%) та трьох крапок (21%), що здебільшого символізують емоційні паузи. Чисельними є також знаки оклику (25%) та знаки питання (18%), вживання яких надає певного емоційно-експресивного забарвлення відношенням між мовцями.

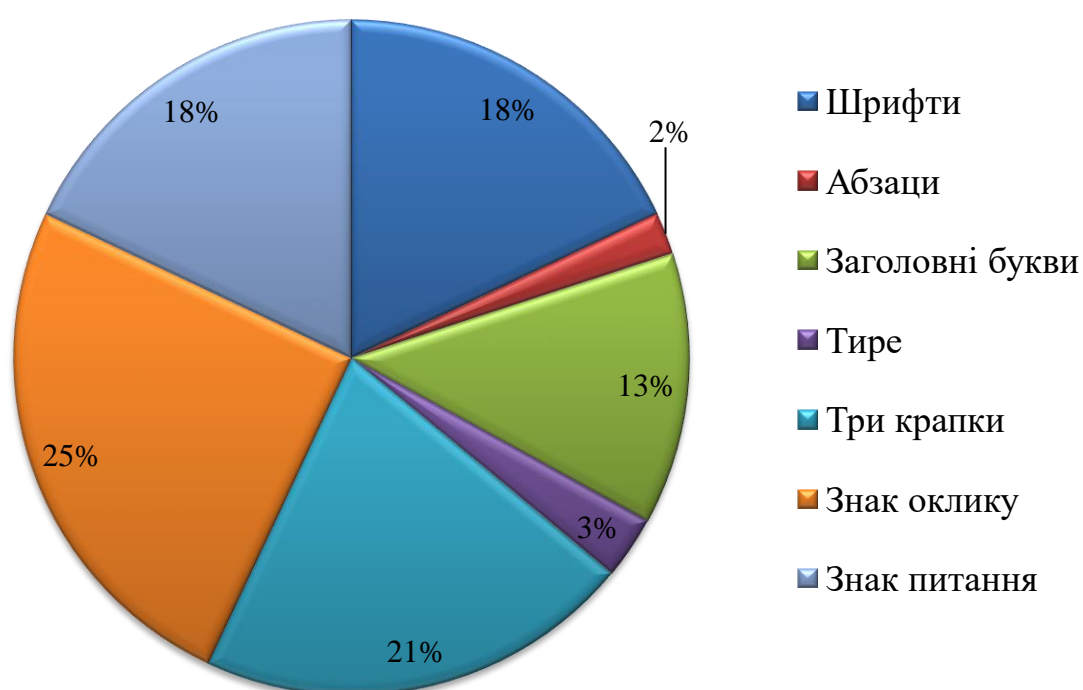

Рис. 2.2.3 – Вживання графічних засобів

2.3 Моделювання лексико-семантичного поля “сімейні цінності”

Завершальним етапом нашого дослідження є моделювання лексико-семантичного поля “сімейні цінності” та визначення його складових. Для виконання цього завдання нам необхідно звернутися до опису лексичної семантики.

Основний зміст підходів до аналізу та опису лексичної семантики полягає в тому, що поступово утверджувався системний погляд на значення слів, який знайшов своє вираження у “методі семантичного поля”. Згідно визначенню, лексикон або словник є сукупністю лексики. Сукупність лексики, або інакше – весь словниковий склад мови побудований по ієрархічній ознаці та розпадається на групи слів – семантичні поля, які, у свою чергу, діляться на більш дрібні поля (мікрополя), лексико-семантичні групи, сім’ї, окремі слова [51].

Згідно визначенню, яке ввів Й. Трір, поле – це сукупність мовних (головним чином лексичних) одиниць, об’єднаних спільністю змісту (іноді також спільністю формальних показників) і що відображають понятійну, наочну або функціональну схожість явищ, що позначаються. Слова, що входять в поле, характеризуються наявністю загальної інтегральної семантичної ознаки, яка звичайно виражається архилексевою – лексевою з узагальненим значенням [24, с. 174]. У нашій роботі архилексема виражає сімейні цінності.

Індивідуальна семантика слова розкривається через його зіставлення іншим членам поля, в яке воно входить по певних ознаках. Саме в розподілі слів по деяких семантичних з’єднаних групах виявляється системний характер словникового складу мови, зазначає Й. Трір [24, с. 175].

Нами було виділено шість мікрополів по наступних ознаках: члени сім’ї, родинні зв’язки, риси характеру, міжособистісні стосунки, почуття та емоції, які у свою чергу можна розділити на лексико-семантичні групи, до котрих, зокрема, увійшли лексеми взаємоповага, самопожертва, любов, дружелюбність, доброта, турбота, єдність, щастя.

Однією з головних сімейних цінностей є повага до старших, яка також демонструється в повісті. Лексична одиниця “взаємоповага” визначається в Merriam Webster Dictionary [73] як процес приділення особливої уваги, висловлення поваги. Проаналізуємо наступний уривок повісті:

“The house wasn’t nearly large enough for so many people, and life was extremely uncomfortable for them all. There were only two rooms in the place altogether and there was only one bed. The bed was given to the four old grandparents

because they were so old and tired. They were so tired; they never got out of it.” (75, с. 5).

Зазначений приклад показує скрутне матеріальне становище сім'ї. Щоправда, незважаючи на всі негаразди, що виникли на шляху Бакетів, батьки та Чарлі прагнули створити кращі умови життя хоча б для найстаршого покоління.

“In the evenings, after he had finished his supper of watery cabbage soup, Charlie always went into the room of his four grandparents to listen to their stories, and then afterwards to say good night.” (75, с. 8).

Так, Чарлі кожен вечір заходив до дідусів і бабусь, щоб побажати їм найкращих снів та послухати їх цікаві розповіді – він проявляв свою увагу до них. Отже, те, що для Чарлі було важливим побажати старшим членам родини доброї ночі, свідчить про його повагу до них:

Варто відзначити прояв самопожертви та бажання ділитись, що було описано дієсловом “share” у тексті, яке згідно Merriam Webster Dictionary, має значення: віддавати щось, жертвувати чимось.

Так, маленький Чарлі, отримавши на День народження крихітну плитку шоколаду, хотів розділити її зі всією родиною, так як шоколад був розкішшю для родини:

“He smiled at them, a small sad smile, and then he shrugged his shoulders and picked up the chocolate bar and held it out to his mother, and said, “Here, Mother, have a bit. We'll share it. I want everybody to taste it.”” (75, с. 22).

В свою чергу, інші члени родини жертвують запропонованою насолодою заради того, щоб дитина насолодилась шоколадом:

“Certainly not!” his mother said. And the others all cried, “No, no! We wouldn't dream of it! It's all yours!” (75, с. 22).

Під час дослідження повісті ми встановили, що в тексті наявні чисельні сцени самопожертви. До прикладу:

“The Buckets, of course, didn't starve, but every one of them – the two old grandfathers, the two old grandmothers, Charlie's father, Charlie's mother, and

especially little Charlie himself – went about from morning till night with a horrible empty feeling in their tummies.

Charlie felt it worst of all. And although his father and mother often went without their own share of lunch or supper so that they could give it to him, it still wasn't nearly enough for a growing boy.” (75, с. 6).

Аналіз наведеної ситуації свідчить про те, що батьки ладні були віддати все сину, хоча й багато вони не нажили. Нехтування власним здоров'ям і потребами є доказами відсутності егоїзму в поведінці батьків.

““There's no must about it, my dear,” Mr. Bucket said gently. “Mind you, I'd love to go. It'll be tremendously exciting. But on the other hand ... I believe that the person who really deserves to go most of all is Grandpa Joe himself. He seems to know more about it than we do. Provided, of course, that he feels well enough ...”” (75, с. 36).

Після отримання золотого квитка потрібно було вирішити хто супроводжуватиме Чарлі до Віллі Вонки. Батько поступився цією можливістю, зваживши, яке значення цей візит на фабрику має для дідуся.

““It's my secret hoard,” he whispered. “The others don't know I've got it. And now, you and I are going to have one more fling at finding that last ticket. How about it, eh? But you'll have to help me.”

“Are you sure you want to spend your money on that, Grandpa?” Charlie whispered. “Of course I'm sure!” spluttered the old man excitedly. “Don't stand there arguing! I'm as keen as you are to find that ticket!”” (75, с. 26).

Так, дідусь Чарлі жертвує своєю єдиною монеткою для того, щоб подарувати онукові шанс отримати золотий квиток:

Самопожертву проявляють всі члени сім'ї, які, не дивлячись на те, що живуть за межею бідності, весь рік збираючи 6 пенні на подарунок Чарлі, на День Народження дарують йому маленьку шоколадку, яку він в праві з'їсти сам:

“Only once a year, on his birthday, did Charlie Bucket ever get to taste a bit of chocolate. The whole family saved up their money for that special occasion, and when

the great day arrived, Charlie was always presented with one small chocolate bar to eat all by himself.” (75, с. 6).

У тексті повісті можна чітко простежити ознаки любові між членами родини. Наступний приклад описує те, як дідусі та бабусі любили свого онука, і як в його присутності їх старі зморщені обличчя осяювала посмішка задоволення, тому що вони любили його. Любов виражена за допомогою дієслова *love*.

У нашому випадку, більш за все підходить перше значення, запропоноване словником: сильна прихильність до іншого, що виходить зі спорідненості чи особистих зв'язків, зокрема, як материнська любов до дитини [73].

У творі члени сім'ї Бакетів проявляли почуття любові по відношенню один до одного експліцитно:

“But as soon as they heard the door opening, and heard Charlie’s voice saying, “Good evening, Grandpa Joe and Grandma Josephine, and Grandpa George and Grandma Georgina,” then all four of them would suddenly sit up, and their old wrinkled faces would light up with smiles of pleasure — and the talking would begin. For they loved this little boy.” (75, с. 8).

Окрім того, простежуються випадки імпліцитних проявів почуттів:

““That child,” said Grandpa Joe, poking his head up from under the blanket one icy morning, “that child has got to have more food. It doesn’t matter about us. We’re too old to bother with. But a growing boy! He can’t go on like this! He’s beginning to look like a skeleton!”

“He’s a fine little fellow,” said Grandpa George. “He deserves better than this.”” (75, с. 29).

Відношення найстарших членів сім'ї до Чарлі тотожне батьківському. Вони щиро піклуються про онука, проявляють турботу, однак не можуть нічим завадити проблемі безгрошів'я.

Про таку важливу сімейну цінність, як ніжність між членами родини, свідчать такі звертання одне до одного, як *dear, darling, my boy*.

За допомогою Merriam Webster Dictionary [73] було встановлено, що прикметник *dear* має значення: любий, дорогий.

Отже, згідно словникових значень, такі звертання є проявом ніжності та любові серед членів сім'ї:

““*My dear boy,*” said Grandpa Joe, raising himself up a little higher on his pillow, “Mr. Willy Wonka is the most amazing, the most fantastic, the most extraordinary chocolate maker the world has ever seen! I thought everybody knew that! He’s a magician with chocolate! He can make anything – anything he wants! Isn’t that a fact, *my dears?*”” (75, с. 8).

“I certainly will. Sit down beside me on the bed, *my dear*, and listen carefully.” (75, с. 9).

““Open it, *my dear*,” Grandma Georgina said” (75, с. 22).

““There’s no must about it, *my dear*,” Mr. Bucket said gently” (75, с. 36).

Нами зафіксовано, що лексична одиниця *dear* зустрічається в тексті 44 рази. У 23 випадках зазначений прикметник було використано для звертання до Чарлі з боку батьків, дідусів, бабусь і містера Вонки для зображення позитивного та люблячого ставлення до хлопчика.

“Mrs. Bucket smiled at the old man, then she turned to her husband and said, “How about you, *dear*? Don’t you think you ought to go?”” (75, с. 36).

У цьому випадку прослідковується ласкаве відношення містера Бакета до дідуся.

Інші випадки використання вищезгаданого слова зустрічаються в звертаннях до другорядних героїв твору та вигуках.

Ще однією лексичною одиницею, що підтверджує теплі відносини в родині Бакетів, є прикметник *darling*, який, відповідно до словника, має наступні значення: люблячий, милий. Нами зафіксовано 12 повторів даного прикметника, з них, 6 характеризують відносини в сім'ї Бакетів.

“Tomorrow, *my darling* ...” (75, с. 12).

“You never know, *darling*,” said Grandma Georgina. “It’s your birthday next week. You have as much chance as anybody else.” (75, с. 17).

“Come to bed, *my darling*,” said Charlie’s mother. “Tomorrow’s your birthday, don’t forget that, so I expect you’ll be up early to open your present.” (75, с. 20).

“It’s time to go to school, my darling,” Mrs. Bucket said, putting an arm around Charlie’s skinny shoulders. “Come on, or you’ll be late.” (75, с. 20).

“Then,” Mrs. Bucket said gently, “You mustn’t be too disappointed, my darling, if you don’t find what you’re looking for underneath that wrapper. You really can’t expect to be as lucky as all that.” (75, с. 21).

“Calm yourself, my darling wife,” said Grandpa Joe, stepping out of the lift. “It’s only us.” (75, с. 99).

У більшості зафіксованих нами вище прикладів було з’ясовано, що прикметник *darling* зустрічається у поєднанні з займенником *my*, що використовується перед іменником для позначення вираження любові та ввічливості. Ще одним прикладом близьких стосунків є:

“All in good time, my boy, all in good time. Which end do you think I ought to open first?” (75, с. 27).

Текст провісті демонструє, що герої знаходять щастя в спільному співіснуванні, що теж можна віднести до сімейних цінностей.

“Grandpa Joe was the oldest of the four grandparents. He was ninety-six and a half, and that is just about as old as anybody can be. Like all extremely old people, he was delicate and weak, and throughout the day he spoke very little. But in the evenings, when Charlie, his beloved grandson, was in the room, he seemed in some marvellous way to grow quite young again. All his tiredness fell away from him, and he became as eager and excited as a young boy.” (75, с. 9).

У прикладі, наведеному вище, можна простежити щастя дідуса, яке дарує йому спілкування з онуком. Завдяки спілкуванню, життя дідуса наповнюється сенсом, він не відчуває своєї слабкості та віку, немов повертається в молодість.

У тексті також можна знайти ознаки дружелюбності та доброти у взаємовідносинах членів сім’ї, які виражені словосполученням *friendly smiling faces*.

Відповідно до словника Merriam Webster Dictionary [73] прикметник *friendly* має значення: доброзичливий, веселий.

Як було зазначено в довідковому джерелі [73], прикметник *smiling* розуміється як: схвалюючий, приємний.

Вживання цих прикметників також репрезентують сімейні цінності:

“Little Charlie looked slowly around at each of the four old faces, one after the other, and they all looked back at him. They were friendly smiling faces, but they were also quite serious.” (75, с. 12).

Так, під час розмови одне з одним, їх обличчя усміхнені та мають дружелюбний вираз, що свідчить про теплі та добрі відносини в сім'ї.

М'якість та доброта також є одними з важливих сімейних цінностей. Їх проявляють члени сім'ї головного героя. Словник Merriam Webster Dictionary [73] пропонує наступні визначення прикметника *gently*: добрий, привітний.

Прикметник *kindly*, за даними словника [73] включає наступні значення: добродушний, гуманний.

“They all knew it was ridiculous to expect this one poor little bar of chocolate to have a magic ticket inside it, and they were trying as gently and as kindly as they could to prepare Charlie for the disappointment.” (75, с. 21).

Так, старші члени сім'ї розуміли, що знайти один єдиний квиток в одній з тисяч шоколадок практично не можливо, тому, вони намагались якомога краще та м'якше підготувати Чарлі до розчарування.

Прояв турботи теж відноситься до важливих сімейних цінностей. Іменник *care* визначається в Merriam Webster Dictionary [73] наступним чином: піклування про когось і забезпечення його потреб.

Значення лексичної одиниці дає підстави віднести його до сімейних цінностей. Так, бабуся та дідусь маленького Чарлі, турбуються про те, що Чарлі недоїдає, так як в сім'ї наступили голодні часи:

“That child,” said Grandpa Joe, poking his head up from under the blanket one icy morning, “that child has got to have more food. It doesn't matter about us. We're too old to bother with. But a growing boy! He can't go on like this! He's beginning to look like a skeleton!” (75, с. 29).

У свою чергу, Чарлі турбується про своїх близьких та відмовляється їсти їх порцію їжі, яку вони намагаються запропонувати дитині:

“What can one do?” murmured Grandma Josephine miserably. “He refuses to take any of ours. I hear his mother tried to slip her own piece of bread on to his plate at breakfast this morning, but he wouldn’t touch it. He made her take it back.” (75, с. 29).

Турботу про стареньких проявляє також і мама Чарлі, яка не може залишити їх без догляду навіть на один день:

“I’m afraid my mother won’t come with us,” Charlie said sadly.

“Why ever not?”

“Because she won’t leave Grandma Josephine and Grandma Georgina and Grandpa George.” (75, с. 98).

Прояв піклування про інших можна також відзначити і в ставленні бабусі Джозефіни:

“Will there be anything to eat when we get there?” asked Grandma Josephine. “I’m starving! The whole family is starving!” (75, с. 99).

Старенька жінка, зазначаючи, що вона голодна, відмітила одразу ж, що вся сім’я голодує, турбуючись не тільки про свій шлунок, але і про стан інших членів родини.

Єдність – одна з головних цінностей сім’ї. У тлумачному словнику [73] виявлено таке значення іменника unity: стан повноцінної згоди.

Не зважаючи на бідність і голод, сім’я Чарлі демонструє неймовірну єдність. Її члени тримаються одне одного, розуміючи, що вони – справжній скарб:

“Often, Charlie’s mother and father would come in as well, and stand by the door, listening to the stories that the old people told; and thus, for perhaps half an hour every night, this room would become a happy place, and the whole family would forget that it was hungry and poor.” (75, с. 8).

Вміння щиро радіти за успіхи членів сім’ї, яке описав автор у своїй повісті, також можна віднести до головних сімейних цінностей. Так, вся сім’я, включаючи 96-річного дідуся, відчайдушно та щиро радіє успіху Чарлі, коли той знайшов золотий квиток:

“Then the old man took a deep breath, and suddenly, with no warning whatsoever, an explosion seemed to take place inside him. He threw up his arms and yelled “Yippeeeeeeeee!” And at the same time, his long bony body rose up out of the bed and his bowl of soup went flying into the face of Grandma Josephine, and in one fantastic leap, this old fellow of ninety-six and a half, who hadn’t been out of bed these last twenty years, jumped on to the floor and started doing a dance of victory in his pyjamas.

“Yippeeeeeeeee!” he shouted. “Three cheers for Charlie! Hip, hip, hooray!”” (75, с. 34).

Позитивні емоції, які сім’я отримує від спілкування одне з одним, можна також віднести до сімейних цінностей. Ми прослідкували як члени сім’ї головного героя ведуть розмови, сповнені позитивних емоцій, що свідчить про приємну атмосферу в їх родині:

“Oh, what a man he is, this Mr Willy Wonka!” cried Grandpa Joe. “Did you know, for example, that he has himself invented more than two hundred new kinds of chocolate bars, each with a different centre, each far sweeter and creamier and more delicious than anything the other chocolate factories can make!” (75, с. 9).

Таким чином, нами було описане лексико-семантичне поле “сімейні цінності”, що поділяється на 6 мікрополів (члени сім’ї, родинні зв’язки, риси характеру, міжособистісні стосунки, почуття та емоції), які у свою чергу можна розділити на лексико-семантичні групи, до котрих, зокрема, увійшли лексеми взаємоповага, самопожертва, любов, дружелюбність, доброта, турбота, єдність, щастя. Найчастіше вживаною лексемою є прикметник *dear* (використаний у тексті 44 рази, з них 23 у звертанні до Чарлі), що підкреслює близькі відносини між членами родини Бакетів.

Наочно розглянемо лексико-семантичне поле “сімейні цінності” на рисунку 2.3.

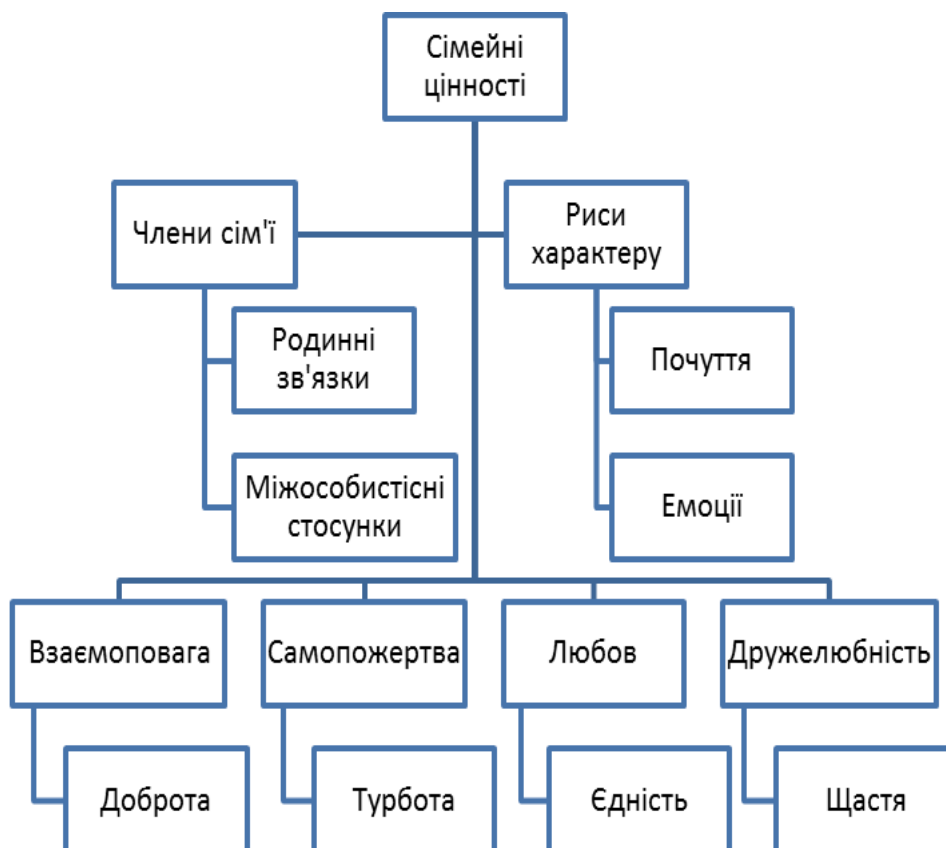

Рис. 2.3 – Лексико-семантичне поле “сімейні цінності”

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Другий розділ дослідження було присвячено аналізу лінгвостилістичних особливостей вираження сімейних цінностей у повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”. У ході дослідження ми визначили, які синтаксичні, стилістичні та графічні засоби було застосовано в тексті для вираження сімейних цінностей та змоделивали лексико-семантичне поле “сімейні цінності”.

Під час лінгвістичного аналізу, а саме дослідження лексико-семантичного поля “сімейні цінності” та комплексного стилістичного аналізу нам вдалось виділити наступні характерні ознаки сім’ї у повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”:

- повага до старших, взаємоповага;
- любов;
- ніжність;
- щастя від перебування в сімейному колі;
- дружелюбність;
- доброта;
- самопожертва, бажання ділитись;
- турбота;
- єдність;
- позитивні відносини від спілкування.

Таким чином, нам вдалось зробити висновок про те, що Роальд Дал змалював картину ідеальної сім’ї, в якій присутні всі сімейні цінності, важливі для створення та існування міцної, сильної родини, зв’язки якої не можна розбити ні голодом, ні бідністю, ні горем. Автор продемонстрував, що сімейні цінності, характерні сім’ї Бакетів, винагороджуються долею, вони – творять справжні дива.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дипломна робота була присвячена дослідженню сімейних цінностей на основі повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”. Робота виконувалася у руслі лінгвостилістики.

Вивчаючи теоретичні джерела, нами було з’ясовано, що “дитяча література – це комплекс творів, створених спеціально для дітей з урахуванням психофізіологічних особливостей їх розвитку”. Особливо важливо те, що література для дітей має на меті виховувати дітей, допомогти їм досліджувати світ, в якому вони живуть, включаючи як позитивні так і негативні прояви суспільства. Тому до дослідження дитячих творів застосовують два основних підходи: суб’єктивний відбір книг, “придатних” для їх виховання у певній країні та у певну епоху та розгляд літератури відносно до сучасного розвитку суспільства, в якому дорослі продовжують займати домінуючу позицію.

Нами були досліджені поняття “сім’я” та “сімейні цінності” та встановлено, що сім’я – це середовище, в якому діти знайомляться зі світом, що їх оточує, а різні види цінностей є символами інтеграції людей у суспільство. Важливо відзначити, що існують декілька класифікацій сімейних цінностей. У роботі ми дотримувались класифікації І. С. Кона, у якій він виділяє цінності шлюбу, батьківства, виховання дітей, демократизації відносин у сім’ї та родинних зв’язків та класифікації по виконуваних сім’єю соціальних функціях: репродуктивна, соціалізація, екзистенціальна функція, економічна функція сім’ї.

Характеризуючи індивідуальний стиль Роальда Дала, варто виділити такі характерні ознаки: велика кількість коротких речень, їх простота та лаконічність; часте вживаних тропів, таких як: порівняння, метафора, лексичні повтори, епітети; цинічний та іронічний підхід до вибору теми; використання елемента чарівного, як способу дозволу соціального конфлікту антагоніста та протагоніста.

Нами було виявлено, що процес лінгвостилістичного аналізу тексту є досить складним та вимагає проведення дослідження у кілька етапів. На лінгвістичному рівні варто розглядати мовну організацію тексту, зв’язки та відносини мовних

одиниць, що виражають певний ідейно-художній зміст твору. Досліджуючи стилістичні особливості художнього тексту ми тримаємо у фокусі: синтаксичні, стилістичні та графічні засоби. Серед синтаксичних засобів вираження сімейних цінностей нами були виявлені: паралельні конструкції, повтор, клімакс, інверсію, риторичні питання та квазі-стверджувальні речення. До стилістичних засобів на позначення сімейних цінностей увійшли: вживання епітету, метафори, порівняння та перифразу. Найбільш вживаними графічними засобами у повісті “Чарлі та шоколадна фабрика” є: використання різних шрифтів, розподіл тексту на абзаци обсягом в одне речення, використання заголовних букв і розділових знаків. У тексті було виявлене часте використання тире та трьох крапок, що здебільшого символізують емоційні паузи. Чисельними є також знаки оклику та знаки питання, вживання яких надає певного емоційно-експресивного забарвлення відношенням між мовцями.

Проаналізувавши тенденції та закономірності вживання лінгвостилістичних засобів на позначення сімейних цінностей було встановлено, що найчисельнішими синтаксичними засобами є риторичні питання (включаючи квазі-стверджувальні речення), що у відсотковому відношенні становить 40%, на другому місці за частотою вживання зустрічається повтор – 32%. Паралельні конструкції та інверсія складають по 12% кожна. Клімакс займає останнє місце – 4 %.

Результати дослідження показали, що найбільш популярним стилістичним засобом вираження сімейних цінностей є епітети, вживання яких складає 58% від усіх інших засобів, використаних в тексті. 16% від загальної кількості прикладів вживання стилістичних фігур складає порівняння. Найменш численну групу стилістичних засобів представляють собою такі стилістичні засоби як метафора та перифраз по 4% кожний.

Нами було описане лексико-семантичне поле “сімейні цінності”, що поділяється на 6 мікрополів (члени сім’ї, родинні зв’язки, риси характеру, міжособистісні стосунки, почуття та емоції), які у свою чергу можна розділити на лексико-семантичні групи, до котрих, зокрема, увійшли лексеми взаємоповага,

самопожертва, любов, дружелюбність, доброта, турбота, єдність, щастя. Найчастіше вживаною лексемою є прикметник *dear* (використаний у тексті 44 рази, з них 23 у звертанні до Чарлі), що підкреслює близькі відносини між членами родини Бакетів.

Підбиваючи підсумки, відзначимо, що завдання дослідження вирішені в повному обсязі, а його мета описати лінгвостилістичні втілення сімейних цінностей у повісті Р. Дала “Чарлі та шоколадна фабрика” досягнута.

Перспективою подальших розвідок є дослідження моделей поведінки інших героїв, а саме антагоністів Чарлі, у відношенні батьки–діти за допомогою лінгвостилістичного аналізу.

ABSTRACT

**FAMILY VALUES IN ROALD DAHL’S TALE “CHARLIE AND
THE CHOCOLATE FACTORY”: LINGUISTIC
AND STYLISTIC ANALYSIS**

This research aims to investigate the linguistic and stylistic features of the family values representation in children’s literature, based on the tale of the postmodern epoch. For this purpose, the work of Roald Dahl “Charlie and the Chocolate Factory” is analyzed. Family values are values of a traditional or conservative kind which are held to promote the sound functioning of the family and strengthen the fabric of society.

The research employs the method of synthesis and analysis to describe data in the theoretical part of the diploma paper. The method of componential analysis is used to find the language units with additional conceptual and emotional content. The quantitative analysis is employed to explore which linguistic and stylistic means are prevalent in the text.

Applying the developed theoretical and methodological framework allowed us to reveal that the representation of family values in “Charlie and the Chocolate Factory” is created through the expressive means of different groups: lexical (archaisms, foreign words), morphological (the use of possessive pronouns *my*, *mine*; adjectives *dear*, *sweet*; nouns *love*, *respect* and verbs *to share*, *to sacrifice*), stylistic (epithet, metaphor, simile, periphrasis), grammar (inversion, rhetorical questions, parallel construction, repetition), and graphic (punctuation, graphons).

The present paper contributes to further research in the fields of stylistics, text interpretation, and cognitive poetics. Moreover, the results of the research can be used for the investigation of the main themes of children’s literature. Further research on the family values could be conducted based on the texts of other time periods of British children’s literature and the children’s fiction of other English-speaking countries.

Keywords: family values, children’s literature, text, linguistic and stylistic analysis, expressive means.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Арзамасцева И. Н., Николаева С. А. Детская литература: [ученик для студ. высш. пед. учеб. заведений]. 3-е изд., перераб. и доп. Москва, 2005. 576 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов. 10-е изд., испр. и доп. Москва, 2010. 384 с.
3. Асташкина, М. А., Германовна Л. С. “Недобрый волшебник” Роальд Даль. *Материалы междунар. научной конф. молодых ученых*. 2016. С. 43-45.
4. Бабенко Л. Г., Казарин Ю. В. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум. 2-е изд. Москва, 2004. 220 с.
5. Балакина Н. О. Предтекстовые упражнения в процессе обучения чтению. *Иностранные языки в школе*. 2008. Вып. 4. С. 63-67.
6. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Москва, 1975. 502 с.
7. Беляева А. Б. Традиционные семейные ценности. *Вестник ТГУ*. 2008. №11. С. 170-175.
8. Бобина Т. О. Современная литература для детей: темы и жанры: [учеб. пособие для студентов, обучающихся по спец. 071201 “Библиотечно-информационная деятельность”]. Челябинск, 2013. 191 с.
9. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика художественного текста. *Вестник: ТПГУ*. 2005. Вып. 3. С. 18-24.
10. Викторова Н. А. Английская литературная сказка эпохи постмодернизма: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03. Казань, 2011. 21 с.
11. Винник В. М. Дитяча література: до проблеми бінарності текстів. *Вісник Житомирського держ. університету. Філологічні науки*. 2011. Вип. 60. С. 197-199.
12. Вовк У. С. Поняття дитячої літератури та її художня специфіка. *Слово Світ. Вісник Національний університет “Львівська Політехніка”*. 2002. Вип. 453. С. 352-356.

13. Волкова М. Ю. Особенности лингвостилистического анализа художних творив. *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 102: Філологія. С. 6-11.
14. Волкодав Н. Н. Лингвокультурологический подход в обучении иностранным языкам в школе. *Социальная сеть работников образования*, 2016
[URL:https://nsportal.ru/shkola/materialymetodicheskikhobedinenii/library/2016/10/13/lingvokulturologicheskiy-podhod-v](https://nsportal.ru/shkola/materialymetodicheskikhobedinenii/library/2016/10/13/lingvokulturologicheskiy-podhod-v) (дата звернення: 24.02.2019)
15. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка. Москва, 2010. 336с.
16. Гасанова Д. С. Лингвокультурологические и структурно-семантические особенности языка сказки: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Махачкала, 2013. 159 с.
17. Даль Р. Дорога в рай: Рассказы. Пер. с англ. И. Богданова. Омск, 2004. 768 с.
18. Данилюк Н. О. Постійні епітети в мові. *Філологічні науки. Мовознавство*. 2011. №1. С. 39-46
19. Зубанова О. В. Учебное пособие по английской и американской литературе. Москва, 2011. 220 с.
20. Історія зарубіжної літератури ХХ ст.: навч. посіб. для вузів / Т. В. Михед та ін. Київ, 2010. 268 с.
21. Караваева Н. А. Мир детства в произведениях Роальда Даля. *Детство в научных, образовательных и художественных текстах: Опыт прочтения и интерпретации: сборник научных статей и сообщений*. 2011. С. 112-115.
22. Кон И. С. В поисках себя. Москва, 1984. 178 с.
23. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования. Москва, 2002. 208 с.
24. Куренкова Т. Н. Лексико-семантическое поле и другие поля в современной лингвистике. *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета имени академика М. Ф. Решетнева*. 2006. №8. С. 173-178.
25. Леонова Н. И., Никитина Г. И. Английская литература. Москва, 2000. 144 с.

26. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. Структура стиха. Ленинград, 1972. 272 с.
27. Малащук-Вишневська Н. В. Поетика нонсенсу в американських віршованих текстах модернізму і постмодернізму: лінгвокогнітивний та лінгвостилістичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2014. 189с.
28. Мамаева Н. Н. Светлее алмазов горят в небе звезды (о жанровой специфике английской литературной сказки). *Известия Уральского государственного университета*. 1999. Вып. 15. С. 94-106.
29. Новиков Л. А. Художественный текст и его анализ. изд. 3-е. Москва, 2007. 301 с.
30. Огар Е. І. Особливості популяризації знань у сучасній дитячій періодиці. *Зб. пр. НДЦ періодики ЛНБ ім. В. Стефаніка*. 2004. Вип. 12. С. 390-405.
31. Огар Е. І. Сучасна нон-фікшн для дітей: структурні та функціональні характеристики. *Читач і читання в системі суспільних пріоритетів*. 2012. Вип. 2. С. 41-47.
32. Окладникова Е. 15 “недобрых” цитат Роальда Даля. *Вечерняя Москва*, 2013. URL: <http://www.vm.ru/news/2013/11/23/15-nedobrih-tsitat-roalda-dalya-223917.html> (дата звернення: 12.03.19)
33. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование: готовим к диалогу культур: пособие для учителей учреждений, обеспечивающих получение общ. сред. Образования. Минск, 2003. 184 с.
34. Пекишева В. 25 фактов о Роальде Дале, которые вас удивят. *Английский для детей*, 2014. URL: <http://seeds4kids.com/roald-dahl-25-facts> (дата звернення: 12.03.19)
35. Прокопенко А. М. Сім'я як один із провідних мотивів творчості Роальда Дала. *Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі*. 2019. №17. С. 122-123.

36. Прокопенко А. М. Сучасні підходи до дослідження художнього тексту. *Англійська мова у міждисциплінарному контексті безперервної освіти*. 2019. №7. С. 103-105.
37. Прокопенко А. М. Лексико-стилістичні засоби актуалізації сімейних цінностей у повісті Р. Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”. *Вересневі наукові читання*. 2019. №23. С. 42-45.
38. Прокопенко А. М. Особливості вживання епітетів у повісті Роальда Дала “Чарлі та шоколадна фабрика”. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*. 2019. С. 274-276.
39. Прокопенко А. М. Особливості дитячої літератури ХХ-го століття. *Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасному світі*. 2018. №16. С. 145-146.
40. Русанова А. А. Семья как ценность и институт социального самоопределения студенческой молодежи. *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*. Москва, 2012. №4(12). URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/semya-kak-tsennost-i-institut-sotsialnogo-samoopredeleniya-studencheskoy-molodezhi/viewer> (дата звернення: 29.04.19).
41. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка. Москва, 2003. 220с.
42. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. Москва, 1998. 260 с.
43. Стилистика английского языка : учебник для высших спец. заведений/ А. Н. Мороховський и др. Київ, 1984. 241 с.
44. Султанова А. Н. Графические средства в системе стилистических приемов. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2016. №5. С. 150-152.
45. Тюпа В. И. Анализ художественного текста: учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений. 3–е изд. Москва, 2009. 340 с.

46. Хаит И. В. Жанровые процессы в англоязычной детской литературе. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2014. т. 16. №2(4). С. 974-976.
47. Хохлова, Е. В Оксфордский словарь внесли 6 слов в честь Роальда Даля. *Enguide*. 2016. URL: <https://enguide.ua/magazine/v-oksfordsi-ky-slovar-vnesli-6-slov-v-chest-roalda-dalya> (дата звернення: 17.03.19)
48. Шалагінов Б. Б. Дитяча література: до питання історичної періодизації. *Слово і Час*. 2013, № 7 С. 46-53.
49. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка. Москва, 2009. 312 с.
50. Шулькова К. І. Тенденції розвитку дитячої літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. №5. С. 294-303.
51. Шульцяєв О. Опис лексико-семантичного поля та його характеристика на прикладі вживання лексеми “courage”. *Науковий блог. Національний університет “Острозька Академія”*, 2010. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2010/opys-leksyko-semantychnoho-polya-ta-joho-harakterystyka-na-prykladi-vzhyvannya-leksemy-courage> (дата звернення: 15.09.2019)
52. Щерба Л. В. Избранные работы по языкознанию и фонетике: в 2 т. Львов, 1958. 182 с.
53. Ярмахова Е. А. Лингвокультурный типаж “английский чудак”: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Волгоград, 2005. 191 с.
54. Bhatia G. A study of Family relationship in relation to emotional intelligence of the students of secondary level. *International Journal of Scientific and Research Publications*. 2012. Vol.2. №12. URL:https://www.academia.edu/9440399/A_study_of_Family_relationship_in_relation_to_emotional_intelligence_of_the_students_of_secondary_level (Last accessed: 16.07.19)
55. Biography.com Editors. Roald Dahl Biography. *A&E Television Networks*, 2014. URL:<https://www.biography.com/writer/roald-dahl> (Last accessed: 25.03.19)

56. Caruso C. Good Relationships Are All in the Family. *Scientific American Mind*. U.S., 2017. Vol.28 № 2. P. 10-11.
57. Ewers H.-H. The Limits of Literary Criticism of Children's and Young Adult Literature in "The Lion and the Unicorn". *A Critical Journal of Children's Literature*. 1995. Vol. 19. №1. P. 79-80.
58. Flint C. *Family Fictions. Narrative and Domestic Relations in Britain, 1688 – 1798*, Stanford (California, USA), 1998. 388 p.
59. Gallagher L. *Typography and Narrative Voice in Children's Literature: Relationships, Interactions, and Symbiosis*: дис. ... докт. філос. наук: 24.01.18. Dublin, 2018. 273 с.
60. Georgieva M. Parenthood in English Literature. *Centre Interdisciplinaire Récits, Cultures, Psychanalyse, Langues et Sociétés*. 2019. URL:<https://hal.univ-cotedazur.fr/hal-00476206> (Last accessed: 12.06.19)
61. Hilton M. *Women and the Shaping of the Nation's Young. Education and Public Doctrine in Britain 1750 – 1850*. London, 2007. 296 p.
62. Hunt P. *An Introduction to Children's Literature*. Oxford, UK, 1994. 247 p.
63. Kemertelidze N., Manjavidze T. Stylistic repetition, its peculiarities and types in modern English. *European Scientific Journal*. 2013 URL:https://www.researchgate.net/profile/Tamar_Manjavidze/publication/309558946_STYLISTIC_REPETITION_ITS_PECULIARITIES_AND_TYPES_IN_MODERN_ENGLISH/links/58173ed108ae90acb2426828/STYLISTIC-REPETITION-ITS-PECULIARITIES-AND-TYPES-IN-MODERN-ENGLISH.pdf (Last accessed: 03.08.19)
64. Kiselyova O. M. Another view on English Children's Literature of the 20th century. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2014. №6. С. 99-105.
65. Leech G. Short M. *Style in Fiction*. London, 2007. 404 p.
66. McKeon Michael. *The Secret History of Domesticity: Public, Private, and the Division of Knowledge*. Baltimore, 2005. 873 p.
67. Mitts-Smith D. *Picturing the Wolf in Children's Literature*. London, 2010. 202 p.

68. Nimon M. Violence in Children's Literature Today. *Dreams and Dynamics. Selected Papers from the Annual Conference of the International Association of School Librarianship*. Adelaide, Australia. 1993. №22. P. 29-36.

69. Pannilage U. Impact of Family on Children's Wellbeing. *Journal of Sociology and Social Work*. Madison, 2017. Vol. 5 №1 P. 149-158.

70. Pollock Linda A. *Forgotten Children. Parent-child relations from 1500 to 1900*. Cambridge, 1996. 334 p.

71. Smalko L. English Children's Literature: Modern Trends in Themes and Narrative Strategies. *Актуальні питання іноземної філології*. 2016. №4. С. 154-162.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

72. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. 2-е изд. Москва, 2004. 576 с.

73. Dictionary by Merriam-Webster. Springfield URL: <https://www.merriam-webster.com> (Last accessed: 12.09.19)

74. Encyclopaedia Britannica Online. Children's Literature. URL: <https://www.britannica.com/art/childrens-literature> (Last accessed: 03.03.19).

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

75. Dahl R. *Charlie and the Chocolate factory*. London, 2016. 99 p.

ДОДАТОК А

Приклад 1:

““*Oh, what a man he is, this Mr. Willy Wonka!*” cried Grandpa Joe. “Did you know, for example, that he has himself invented more than two hundred new kinds of chocolate bars, each with a different centre, each far sweeter and creamier and more delicious than anything the other chocolate factories can make!””

“*Perfectly true!*” cried Grandma Josephine. “*And he sends them to all the four corners of the earth! Isn’t that so, Grandpa Joe?”*”

“*It is, my dear, it is.*”” (75, с. 9).

Приклад 2:

“““Mother!” yelled Charlie, rushing in on them like a hurricane. “Look! I’ve got it! Look, Mother, look! The last Golden Ticket! It’s mine! I found some money in the street and I bought two bars of chocolate and the second one had the Golden Ticket and there were crowds of people all around me wanting to see it and the shopkeeper rescued me and I ran all the way home and here I am! IT’S THE FIFTH GOLDEN TICKET, MOTHER, AND I’VE FOUND IT!”” (75, с. 34).

Приклад 3:

“*The whole family saved up their money for that special occasion, and when the great day arrived, Charlie was always presented with one small chocolate bar to eat all by himself. And each time he received it, on those marvellous birthday mornings, he would place it carefully in a small wooden box that he owned, and treasure it as though it were a bar of solid gold; and for the next few days, he would allow himself only to look at it, but never to touch it. Then at last, when he could stand it no longer, he would peel back a tiny bit of the paper wrapping at one corner to expose a tiny bit of chocolate, and then he would take a tiny nibble – just enough to allow the lovely sweet taste to spread out slowly over his tongue. The next day, he would take another tiny nibble, and so on, and so on. And in this way, Charlie would make his sixpenny bar of birthday chocolate last him for more than a month.*” (75, с. 6).

Приклад 4:

“Then was it his, this fifty pence? Could he have it?

Carefully, Charlie pulled it out from under the snow. It was damp and dirty, but otherwise perfect.

A WHOLE fifty pence!

He held it tightly between his shivering fingers, gazing down at it. It meant one thing to him at that moment, only one thing. It meant FOOD.

Automatically, Charlie turned and began moving towards the nearest shop. It was only ten paces away... it was a newspaper and stationery shop, the kind that sells almost everything, including sweets and cigars ... and what he would do, he whispered quickly to himself ... he would buy one luscious bar of chocolate and eat it all up, every bit of it, right then and there ... and the rest of the money he would take straight back home and give to his mother.” (75, с. 30).

ДОДАТОК В

На основі проведеного лінгвостилістичного аналізу, ми можемо навести характерні риси кожного з героїв з точки зору сімейних цінностей.

Почнемо з головного героя Чарлі. Його характеристику наведемо на рис. 1

Рис. 1. – Характеристика Чарлі з точки зору сімейних цінностей

Таким чином, маленький хлопчик Чарлі поводить себе як справжній дорослий хлопець. Йому притаманна повага до старших, любов до своєї родини. Не дивлячись на труднощі, голод, хлопчик не скаржиться, що батьки не змогли йому дати ті чи інші речі. Він навпаки, відмовляється від запропонованих йому порцій їжі батьків, щоб вони також могли поїсти. Про самопожертву та відповідальність хлопчика говорить і те, що коли він знайшов гроші, він не

витратив їх на себе одразу всі. Він купив собі лише дві шоколадки, а інші – відніс матері. Про прив'язаність хлопчика говорить те, що коли Містер Вонка запропонував йому стати спадкоємцем фабрики, то хлопчик одразу подумав про своїх батьків, як вони будуть без нього. Таким чином, Чарлі є втіленням найкращих сімейних цінностей, взірцем найкращих якостей дитини в родині.

Розглянемо образ Містера Бакета, батька Чарлі (рис. 2).

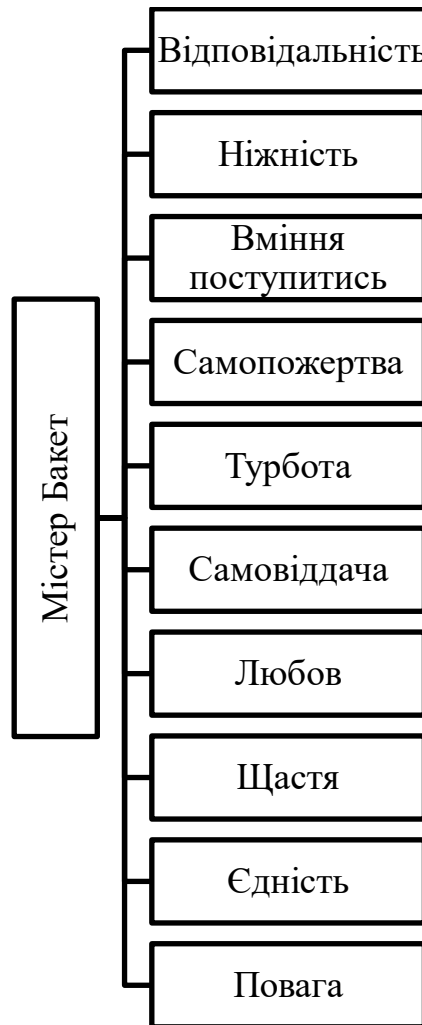

Рис. 2. – Характеристика Містера Бакета з точки зору сімейних цінностей

Так, батько Чарлі характеризується такими сімейними цінностями, як: відповідальність та турбота – він утримує не тільки дружину та сина, але й своїх батьків та батьків дружини. Ніжність є з однією з його рис, підтвердженням є те, що він завжди називає свою дружину ніжними словами. Вміння поступитись також притаманне чоловіку – не дивлячись на своє бажання відвідати фабрику, він поступається батькові – дідусю Чарлі. Самопожертва також характерна для

Містера Бакета – він часто жертвує свій сніданок для сина. Образ Містера Бакета демонструє і самовіддачу – він важко працює з ранку до ночі, щоб заробити хоча б кілька пенні для сім’ї. Любов є одним з основних його принципів – не дивлячись на голод, він щасливий у своїй сім’ї, любить своїх близьких.

Далі розглянемо характеристику Місіс Бакет з точки зору сімейних цінностей (рис. 3).

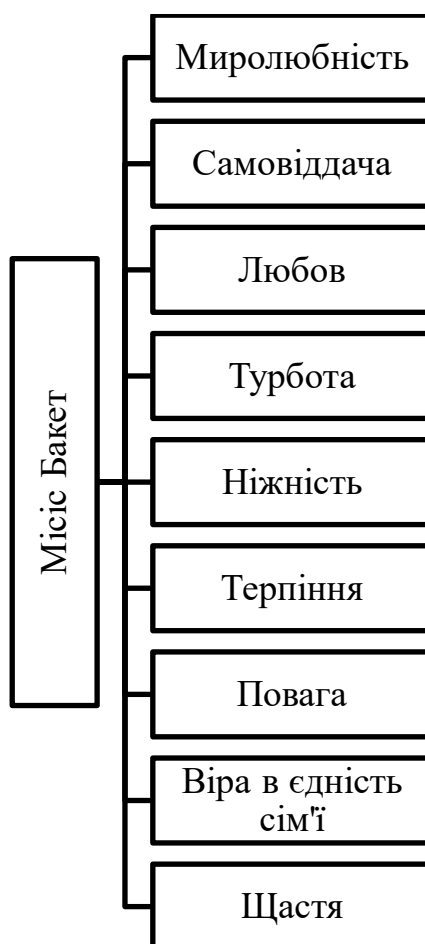

Рис. 3. – Характеристика Місіс Бакет з точки зору сімейних цінностей

Так, навколо цієї жінки панує приємна, спокійна атмосфера, отже, її можна схарактеризувати як миролюбну. Також, вона здатна до самовіддачі, тому що доглядає чотирьох літніх людей, через яких не може залишити будинок. Місіс Бакет дуже любить свого сина та чоловіка, що автор демонструє через звертання до них. Як матері, їй притаманна турбота та ніжність. Також, жінка поважає своїх батьків та батьків чоловіка. Вважає свою сім’ю міцною, і як і всі члени родини – щаслива бути саме тут.

Розглянемо характеристику поведінки дідуся Джо на рис. 4.

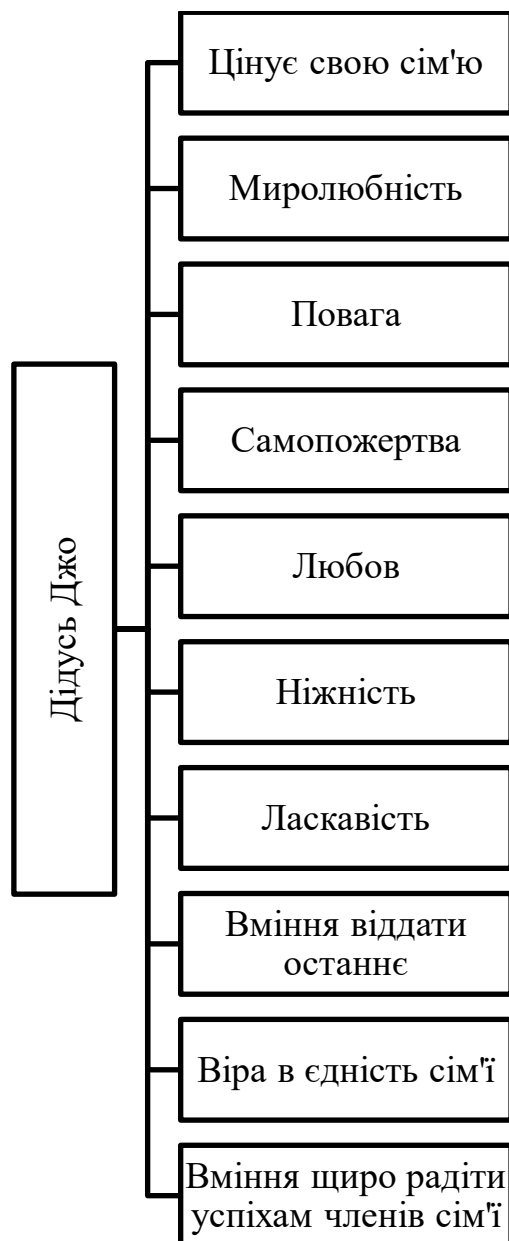

Рис. 4. – Характеристика дідуся Джо з точки зору сімейних цінностей

Отже, ми зазначили, що сімейні цінності, які проявляє дідусь Джо включають в себе: миролобність – 4 старі особи живуть в одній кімнаті та сплять на одному ліжку. Можна зробити припущення, що звичайні люди знайшли б привід для сварки, але не в цій родині. Так, старі люди співіснують мирно та радісно, з розумінням сприймаючи всі обставини. Повага до інших членів сім'ї також характерна для дідуся Джо. Дідусь – люблячий, ніжний та ласкавий до

онука, цінує кожну мить проведену з ним та згоден віддати йому останні копійки задля його мрії.

Образи останніх трьох членів сім'ї зображені не так яскраво в тексті, тому ми схарактеризуємо їх всі разом на рис. 5.

Рис. 5 – Характеристика дідуса та бабусь Чарлі з точки зору сімейних цінностей

Так, дві бабусі та дідусь щасливі, що мають сім'ю та онука. Всі вони проявляють терпіння та повагу, так як існувати разом в одній кімнаті дуже не просто. Любов характерна для всіх них, тому що вони дуже люблять своїх дітей та онука. Старі люди проявляють самопожертву, відмовляючись від їжі, щоб Чарлі мав ситний обід. Вони турбуються про те, що він худне на очах. Також, старенькі вдячні Міссіс Бакет за те, що вона доглядає їх, присвячуючи їм кожен день стільки часу. Не дивлячись на бідність, старі люди розуміють, що те, що вони мають – безцінне, дітей та онука.